

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №11 (63)
(лістапад)

www.lit-bel.org www.novychas.org

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадская жыццё лістапада	c. 2.
«ЮБІЛЕЙ»: Анатолю ВЯРЦІНСКАМУ — 80! Новыя вершы паэта....	c. 3.
«АСОБЫ»: Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК пра Анатоля Вярцинскага	
і Анатоль ТРАФІМЧЫК — пра Якуба Коласа.....	c. 4.
«ПЛАЭЗІ»: новыя вершы Генадзя БУРАЎКІНА	c. 5.
«ПРОЗА»: два апаведы Iгара СІДАРУКА	c. 6.
«ПАЭЗІЯ»: «Восеньскія танкі» Анатоля ІВАШЧАНКІ	c. 7.
«ПРОЗА»: Урывак з новага рамана «Гульня ў каханне»	
Алеся МАСАРЭНКІ	c. 8-9.
«ПЕРАКЛАД»: з антalogіі «Украінскі майдан» Эдуарда АКУЛІНА ..	c. 10.
«НАРЫС»: «Прыгоды палескай тапанімікі» Аляксея	
ДУБРОЎСКАГА	c. 11.
«СПАДЧЫНА»: «Прыступкі да перакладу» Васіля САХАРЧУКА і слова	
Алеся КАСКО пра сябра	c. 12-13.
«КРЫТЫКА»: ЛЕГАЛ пра 54 нумар «Дзеяслова»	c. 14.
«КНІГАНОША»: новыя кнігі на нашых паліцах	c. 15.
«КАЛЕЙДАСКОП»: падзеі замежнага літаратурнага жыцця	c. 16.

САЛІДАРНАСЦЬ

ЛІСТ ДА АЛЕСЯ БЯЛЯЦКАГА

Міхась СКОБЛА

Дарагі Алеся!

Ужо каторы дзень ты глядзіш на сваіх блізкіх і сяброў з-за кратай — з падканвойнай клеткі. Клетку нібы адмыслова для цябе пафарбавалі — яна таксама белая. Што ж, белы колер спрадаўна азначаў чысціню, незаплямленую годнасць. Нездарма і на сцягу нашым пераважае бель, і краіна наша застаецца ці не адзінай у свеце, у чыйёй назве на першым месцы — белы колер.

З табой, белаголовым вязнем у белай клетцы, выразна контрастуе чалавек у чорнай мантыі. Не ведаю, пра што ён думае, слухаючы — то па-беларуску, то па-расійску — пракурорска-адвакацкія пытанні і паказанні падсуднага ды сведак. Невядома, якія зробіць вынікі з усяго выслушанага і прынятага да ведама. Хочацца спадзівацца, што ў судовай залі ён насамреч хоча дашукацца праўды і не глядзіць па вечерах БТ, якое ў любым падсудным апазіцыянеэры апрыёры бачыць злачынца.

Добра, што і ты, Алеся, не глядзіш тое БТ. А вось мой сусед глядзіць. Не, ён таксама не аматар крывога тэлелостэрка. Проста ён па професіі лекар-псыхітар і любіць паўтараць сваю каронную фразу: каб паставіць дыягноз уладзе, трэба ў падрабязнасцях ведаць гісторыю яе хваробы.

Дык вось, паслухай мой сусед некалькі бэтэнных рэпартажаў з суду над табой, спыніў мяне ў пад'ездзе і кажа: «Гэтага Бяляцка-га не судзіць трэба, а ўзнагароджаць ордэнам Скарны! За папаўненне дзяржаўнага бюджету. Гэта ж колькі грошей чалавек змог выбіць для роднай краіны ў розных міжнародных арганізаціях! А куды яны ішлі? Пераважна на выплату мільённых штрафаў за ўдзел у розных несанкцыянаваных акцыях. Значыць — у бюджет. А з бюджета — на заробкі настаўнікам, на ўтрыманне дзіцячых садкоў... Дык за што — судзіць? — закончыў свой эмацыйны маналог сусед. Вось такі атрымліваецца веха populi.

Дарагі Алеся, я ведаю асабіста дзясяткі людзей, якім дапамагла твоя «Вясна». А ёсць жа яшчэ сотні і тысячи, якія я не ведаю. Летася марозным снежанскім ранкам я бачыў тваіх паплечнікаў каля будынка КДБ — яны прывозілі пакоўнай торбы для перадачы затрыманым за Плошчу... Перадачаў тых чакалі арыштанты. Але мусіла чакаць і дзяржава, паколькі

Алеся БЯЛЯЦКІ

кі перадачы твая дазвалялі эканоміць сродкі з таго ж дзяржбюджэта — атрымаўшы падмакунак з волі, вязненіе мог і не прэтэндаваць на турэмную пайку.

Дык за што дзяржава пасадзіла цябе ў жалезнную клетку? Яна ж таксама мела з тваёй дзейнасці пэўную карысць.

Дарагі Алеся, мы знаёмъя ўжо дваццаць сем гадоў — з часоў Каралішчавіцкага сэмінара маладых літаратаў. І за ўесь гэты час я ні разу не ўсомніўся ў тваёй сумленнасці, у тваёй шчырай беларускай душы. У любой беларускай справе (а не беларускім ты не займаўся) ты быў адначасова

стырном і рухавіком, зацікаўлівачом і перацягваочы на свой бок усіх тых, хто аказваўся побач.

Так адбываўлася і тады, калі разам з аднадумцамі ты распальваў першы беларускі нефармальны агмен — слынную «Майстроўню» і самвыдатасці часопіс «Бурачок», які паставіў на вушы ўсю прыдрамалую ад недахопу працы «кантру глыбокага бурэння».

І тады, калі супольна з аднаверцамі засноўваў беларускі хрысціянскі друк — часопісы «Хрысціянская думка» і «Вера».

І тады, калі ствараў Таварыства маладых літаратаў «Тутгашнія» да заслужана старшыняваў у ім. Да гэтай энергічнай суполкі належалі калі паўсотні маладых творцаў з усёй Беларусі...

Ты, Алеся, быў стырном і рухавіком і тады, калі ўзначаліў Літаратурны музей Максіма Багдановіча, які за тваім дырэктарствам ператварыўся ў адзін са сталічных культурных цэнтраў.

І тады, калі ўвайшоў у аргкамітэт Беларускага Народнага Фронту, які ўскalыхнуў усю Беларусь і пазначыў перад ёю шлях да незалежнасці.

І тады, калі стаў дэпутатам Мінскага гарсавета, які не толькі першым сярод дзяржустанавоў узняў над сваім фасадам бел-чырвона-белы сцяг, але і зацвердзіў беларускамоўную правілы для метрапалітэна, якія і сёня можна пабачыць у кожным вагоне.

Твой безадмоўны рухавік і надзеяна стырно прыдаліся і для новастворанага праваабарончага цэнтра «Вясна», які, нягледзячы на няспынны пераслед уладаў, існуе ўжо больш за пятнаццаць гадоў...

Калі признацца, Алеся, дык мяне заўсёды здзіўляла — як цябе на ўсё хапае: на грамадскія справы, на літаратурную творчасць, на сям'ю. Пішучы гэтыя радкі, я кідаю вокам на паліцу, дзе стаяць твае і падрыхтаваныя табой кнігі: «Літаратура і нацыя», «Прабежкі па беразе Жэнеўскага возера», «У капцюрох ГПУ» Францішка Аляхновіча, «З роднага загону» Андрэя Зязюлі, «Сны на чужыні» Янкі Юхнаўца, «Алаіза» Анатоля Сыса...

Ты ўсё, за што ні браўся, рабіш грунтоўна, не похапкам. Здавалася б, факсімільнае перавыданне таго ж Зязюлі не патрабавала аніякіх дадатковых вымогаў: бяры і друкуй. Каб малітўна-змагарнае слова паэта-ксяндза дайшло да чытача. Але ў табе, Алеся, заўсёды жыла даследчыцкая жылка. І ты паехаў у гарадок Сянно, знайшоў старыя могілкі і там, сядро збуцвелых крыжоў і пахіленых агароджаў, адшукаў забытую магілу паэта, пахаванага ў далёкім 1921 годзе. І знаходка твоя была раўназначная адкрыццю. Той, хто займаўся падобнымі пошукамі на старых кладах, мяне зразумее.

Дарагі Алеся, ты ведаеш гісторыю беларускай літаратуры лепш за мяне. Таму я не буду пералічваць тут прозвішчы пісьменнікаў, якія прыйшлі праз камеры тае самае турмы, у якой сёня знаходзішся ты. Але адно прозвішча я ўсё ж назаву — Ларыса Геніуш. У 1949 годзе да яе на начынія допыты прыходзіў сам міністар дзяржбюджэту Цанава (Лаўрэнцій II паводле чэкісцкіх святцаў), патрабаваў ад паэткі звестак пра архівы БНР. Ён выходзіў з сябе, пырскаў слінай, пагражай расправай, але ў адказ пачуў: «Вы ж міністар на Беларусі, дык гаварэце, як тут належыць, па-беларуску!». І грозны генацвале, нічога не дамогшыся, мусіў адступіць.

Я ўспомніў пра гэта, Алеся, калі пачуў пра падобныя моўныя праблемы ў тым самым судзе, дзе цябе, як тэрарыста, пасадзілі ў клетку. Прыйшоў дахаты і перацягваў лісты Ларысы Геніуш да Міколы Ермаловіча, які ён калісьці мне падараў. У ліске ад 17 лютага 1971 года паэтка пісала свайму сябру-гісторыку:

«Усе суды, усе прыгаворы пачынаючы ад Кастуся Калі-

ноўскага і яшчэ да яго мы чулі і чуем толькі на іх мове! Хлебам не кармі, а «прыемнасць» судзіць, асуджаць па-расійску пакінь! І нам прыгавор у Менску гучай на іх мове, і гэта спадзе няхай на іх голавы! Мне толькі злосць, што нехрысты карыстаюцца майм імем як пудзілам. Прыйтим выдумваюць не горай самога Гебельса. А чаго толькі ні чаўпушц у мой адрас? «Хай пойдзе за імі суровы праклён / з мёртвых устаўшага Краю. / Бродзіць жа светам да сянняшніх дзён, / імі страшнае — Кайн...».

Столькі гадоў мінула, а беларусы ўсё яшчэ жывуць у тым Кайнавым братэрстве, і ўсё хочацца іміх падступных братніх адымкаў, якія аднойчы ўжо прывялі да трагедыі...

Дарагі Алеся, калі я бачу, як на тваіх руках ахойнікі дэманстратыўна замыкаюць кайданкі, мне прыгадваецца, як аднойчы нас з Эдуардам Акуліным, Лявонам Барщчукім, Алесем Пашкевічам, Барысам Пятровічам і Антанінай Хатэнкай павязалі ў парку Горкага. Мы там пасля пісьменніцкага з'езда вершы чыталі і не падпарадковаліся міліцэйскому загаду замаўчаць і стаць на зважай. Мне тады ўпершыню ў жыцці надзелі кайданкі. Праз дзве гадзіны знялі і адпусцілі, але запасіці, але запасіці...

Дарагі Алеся, калі я бачу, як на тваіх руках ахойнікі дэманстратыўна замыкаюць кайданкі, мне прыгадваецца, як аднойчы нас з Эдуардам Акуліным, Лявонам Барщчукім, Алесем Пашкевічам, Барысам Пятровічам і Антанінай Хатэнкай павязалі ў парку Горкага. Мы там пасля пісьменніцкага з'езда вершы чыталі і не падпарадковаліся міліцэйскому загаду замаўчаць і стаць на зважай. Мне тады ўпершыню ў жыцці надзелі кайданкі. Праз дзве гадзіны знялі і адпусцілі, але запасіці, але запасіці...

Вызваленне прыйдзе, Алеся. І прыйдзе хутка. Ты ж не забыўся, што ў снежні мы планавалі адзначыць 25-годдзе «Тутэйшых»?

Дарэчы, 29 кастрычніка адбылося чаргавое паэтычнае свята ў Гарошкаве — на радзіме нашага незабытнага «тутэйшайца» Анатоля Сыса. На падворку ягонай ужо ператворанай у музей хаты гучалі вершы, песні, успаміны. Гучай і твой улюблёны сысоўскі верш: «У гэтай краіне не маю я волі, / вось воблака — сяду і ў свет палячу...». Мабыць, ты яго часта згадваеш у турэмнай камеры. Пры цяпельцы паэзіі добра пагрэцца душой. А яго можна раскладці дзе заўгодна, не патрабнія ні дровы, ні запалкі — толькі памяць.

Трымайся, Алеся. Мы чакаем цябе на свабодзе.

НАВІНЫ

10 (2)

СЕЦІВА

НОВЫ «ПРАЙДЗІСВЕТ»

Вышау восьмы нумар інтэрнэт-часопіса перакладной літаратуры «ПрайдзіСвет». Ён мае назуву «Аўтапартрэт з лютэрамі» і прысвечены беларускай літаратуре ва ўсіх яе разнастайных праявах.

Аўтары выдання вырашылі як мага шырэй паглядзець на Беларусь, адлюстраваную ў творчасці беларускіх пісьменнікаў, пісьменнікаў беларускага паходжання, чия творчасць зрабілася здабыткам іншых культурыў, змясцілі пераклады айчынных аўтараў, што не пісалі і не пішуць па-беларуску, і надрукавалі замежныя пераклады беларуска-мойных творцаў.

Упершыню ў «ПрайдзіСвеце» з'явілася арыгінальная творчасць: архіў нумараў часопіса «Узвышша» і беларуская пазіцыя паралельна з замежнымі перакладамі, аўтапераклады.

У гэтым нумары стваральнікі вырашылі адысці ад традыцыйнага падзелу на раздзелы. Тэксты, незалежна ад жанру, у якім пажадалі выказацца іх аўтары, разбіты на раздзелы згодна з тематычным прынцыпам.

Першая частка часопіса, «Аўтапартрэт», прысвечаная творам і перакладам шматмоўнай беларускай літаратуры на беларускую. «Збеглыя вобразы» — гэта пісьменнікі, якіх мы традыцыйна лічым замежнымі, не забываючы іх беларускага паходжання, «Дзірка ў палатне» — даследаванне мастацкіх магніфікен, «Эклектычная калекцыя» — беларускія пісьменнікі, якія пісалі і працягваюць пісаць на розных мовах, «Памежныя канцэрты» — артыкулы пра падляшскую і палескую гаворкі, «Сармацкі профіль» — творы шматмоўнай

беларускай літаратуры XVI-XVIII стагоддзя, «Рамантычны эскіз» — XIX стагоддзе, «Габрэйскі фон» — творы ідышамоўнай літаратуры Беларусі і пра Беларусь, «Усходняя вязь» — колькі словаў пра спадчыну беларускіх татараў.

Другая частка нумара — «Люстэркі» — змяшчае пераклады з беларускай на іншыя мовы: ангельскую, нямецкую, расійскую, польскую, шведскую, чешскую, літоўскую, грузінскую і іншыя.

Сярод цікавостак нумара — майстар-клас з вядомым польскім перакладчыкам Адамам Паморскім, інтэрв'ю з амбасадарам Швейцарыі ў Беларусі Стэфанам Эрыксонам, пераклад класічнай сатыры «Прамова Мялешкі» на трасянку, арыгінальныя вершы беларуска-амерыканскай паэткі Вальжыны Морт, інтэрв'ю з аўтарам праекта «Песні філаматаў і філаратаў» Аляксеем Жбанавым (разам з запісамі песняў, выкананых у арыгіналах і перакладах з польскай і ідыш), новыя пераклады на расійскую мову пазії Владзіміра Караткевіча і многае іншае.

Наступны, дзясяты, нумар часопіса будзе прысвечаны дэтктыўнай літаратуре.

**Рэдакцыя інтэрнэт-часопіса
«ПрайдзіСвет»**

MEMORIA

ПАМЁР АНАТОЛЬ БЕЛЫ

14 лістапада спачыў у вечнасці вядомы грамадскі дзеяць, сябар Беларускага саюза мастакоў і Саюза беларускіх пісьменнікаў Анатоль Белы.

Анатоль Белы вядомы прадстаўнікамі як моладзевых арганізацый, так і сябрам розных палітычных партый. Неаднаразова ён рабіў самаробныя прызы, якія

ўручаліся пераможцам конкурсай і лаўрэатам прэмій у галіне абаронны незалежнасці і суверэнітета краіны.

Анатоль Белы зрабіў некалькі скульптурных кампазіцый дзеля ўшанавання памяці знакавых асоб у гісторыі Беларусі.

Пахаванне Анатоля Белага адбылося 17 лістапада ў Старых Дарогах, дзе знаходзіцца дом Белага і заснаваны ім музей.

Анатоль Белы каля свайго дома-музея

САЮЗ

САЛІДАРНАСЦЬ РАСІЙСКАГА ПЭН-ЦЭНТРА

Грамадска-палітычная
сітуацыя ў Беларусі
пагаршаецца дзень за днём.
Пра то гаворыцца ў заяве
Расійскага ПЭН-цэнтра аб
сітуацыі ў Беларусі.

«Мы неаднаразова выяўлялі сваю занепакоенасць з нагоды парушэння правоў чалавека ў Беларусі, неаднаразова пратэстувалі супраць пераследаў нашых калегаў, пісьменнікаў і журналистаў Уладзіміра Някляева, Паўла Севярынца, Аляксандра Фядуты, Зміцера Бандарэнкі, Ірыны Халіп ды іншых. Сёня мы павінны заяўвіць, што грамадская і палітычная сітуацыя ў гэтай краіне разка пагаршаецца літаральна дзень за днём. А лёс наших калегаў — пісьменнікаў, журналістаў, дзеячаў мастацтва, усіх нязгодных з рэпресійнай палітыкай Лукашэнкі». Таксама апублікованы праект закона аб КДБ, у якім, як адзначаюць у заяве, «супрацоўнікамі КДБ законам дазваляецца ўжыванне фізічнага ўздзеяння аж да выкарыстання «баявых прыёмаў барацьбы». Таксама праектам закона «дазволена без санкцыі суда ўрывацца ў жытло грамадзян пры адным толькі падазрэнні, што там адбываеца нешта непажаданае ўладам», падкрэсліваеца ў заяве. «З асобай жорсткасцю дыктатарскі рэжым рэагуе на якую б то ні было фінансавую дзеянасць апазіцыйных сіл. Як у горшыя гады савецкага таталітарызму,

как ёсё большую і большую трывогу», — гаворыцца ў заяве.

Як стала вядома, адзначаецца ў дакументе, з кастрычніка ў Беларусі былі прынятыя папраўкі ў шэраг законаў, «якія жорстка ўзмацняюць рэпресіі супраць грамадскіх арганізацый і асоб, што выказваюць нязгоду з палітыкай Лукашэнкі». Таксама апублікованы праект закона аб КДБ, у якім, як адзначаюць у заяве, «супрацоўнікамі КДБ законам дазваляецца ўжыванне фізічнага ўздзеяння аж да выкарыстання «баявых прыёмаў барацьбы». Таксама праектам закона «дазволена без санкцыі суда ўрывацца ў жытло грамадзян пры адным толькі падазрэнні, што там адбываеца нешта непажаданае ўладам», падкрэсліваеца ў заяве. «З асобай жорсткасцю дыктатарскі рэжым рэагуе на якую б то ні было фінансавую дзеянасць апазіцыйных сіл. Як у горшыя гады савецкага таталітарызму,

цяпер у Беларусі арыштаваны і чакае суда арганізатор фонду дапамогі палітвязням (Цэнтр «Вясна») Аляксандр Бяляцкі».

У заяве падкрэсліваеца, што ўсе згаданыя рэпресійныя новаўвядзенні робяць «немагчымай або вельмі рызыкой» (у прымым сэнсе: людзі рызыкуюць жыццём) дзеянасць грамадскіх арганізацый — і сярод іх дзеянасць нашых калегаў».

Члены Расійскага ПЭН-цэнтра выказваюць салідарнасць беларускім творцам, а таксама заклікаюць калегаў па міжнародным ПЭН-руху «падзяліць трывогу з нагоды падзеі у Беларусі і далаучыцца да пратэстаў».

Заяву падпісалі Андрэй Бітаў, Аляксей Сіманаў, Юна Морыш, Леў Цімафеев, Людміла Уліцкая, Барыс Яўсееў, Віктар Ерафеев, Кацусь Кедраў, Вадзім Рабіновіч, Вячаслаў П'ецух.

Таццяна Каравянкова, БелаПАН

ПРЕМІЯ ШВЕДСКАГА ПЭН-ЦЭНТРА

Уладзімір Някляеў стаў
лаўрэатам прэміі шведскага
ПЭН-цэнтра, але паехаць
у Швецыю не змог.

Як гаворыцца ў паведамленні цэнтра, сёлета прэмію Курта Тухольскага вырашана прысудзіць «беларускаму аўтару і грамадскому дзеячу Уладзіміру Някляеву, які праявіў сябе як выдатны паэт і сапраўдны змагар за свабоду слова». «Дагэтуль Някляеў пакутуе ад наступстваў такога жорсткага абыходжання і звярнуўся па выязжану візу ў Швецыю, дзе ён змог бы атрымаць спецыялізаваную дапамогу. Падчас гэтага візіту ён планаваў узяць удзел у цырмоніі ўручэння прэміі Тухольскага

га, якая прайшла ў Стакгольм», — гаворыцца ў паведамленні.

«Цяпер мы атрымалі інфармацыю, што Беларусь адмовіла Някляеву ў магчымасці паехаць у Швецию. Прычына ў тым, што ён знаходзіцца пад так званым дашашнім арыштам, гэта значыць яму забаронена пакідаць Мінск». Цырымонія ўзнагароджання адбылася ў зале Дома культуры Стакгольма 15 лістапада ў рамках праграмы Дня зняволеных пісьменнікаў.

Нагадаем, 20 мая суд Фрунзенскага раёна Мінска прызнаў Уладзіміра Някляева вінаватым па ч. 1 арт. 342 Крыміナルнага кодекса (арганізацыя і падрыхтоўка дзеянияў, якія груба парушаюць грамадскі парадак, або актыўны

удзел у іх) і вырак да двух гадоў пазбаўлення волі з адтэрмінай выканання прыгавору на два гады. У. Някляеў павінен рэгулярыцца ўзнадзіцца дома штодзённа з 20.00 да 6.00.

9 верасня суд Ленінскага раёна Мінска наклаў на асуджанага паэта дадатковыя амежаванні пры адбыцці пакарання. У. Някляеву, у прыватнасці, забаронена выступаць арганізаторам або ўдзельнікам масавых шэсцяў, дэмактары, пікетаў і іншых масавых мерапрыемстваў; ён не можа выязджаць за межы Мінска без пісьмовага дозволу праваахоўных органаў і пакідаць межы Беларусі да заканчэння тэрміну пакарання.

Ул. інф.

ФЭСТ

«ЛІТАРАТУРНЫЯ ДАЖЫНКІ 2011»

13 лістапада ў старажытным містэчку Крэва адбыўся першы камерны паэтычна-музычны рэгіянальны фэст «Літаратурныя дажынкі — 2011».

На вуліцы — лістапад. Самы час збіраць ураджай і на літаратурнай ніве. З тae нагоды 13 лістапада ў кавярні старажытнага містэчка Крэва ініцыятыва «Твой Фэст», сайт Krevo.by пры падтрымцы кампаніі «Будзьма беларусамі» і беларускага ПЭН-цэнтра падвялі папярэдняй вынікі літаратурнага года і зладзілі камерны паэтычна-музычны фэст, на якім узнагародзілі пераможцу ТОП-10 найураджайніх пісьменнікаў года (па версіі чытчытчы). Ім стаў малады празаік Віктар Раманцоў са Светлагорска. Віктар набраў 300 галасоў з 1000 прагласавальных, вялікую падтрымку яму аказалі прыхільнікі-землякі. Віктар прыехаў на выступ не адзін, а з групай падтрымкі.

Беларускія музыкі і літаратары адмысловы на фэст прыехалі

з Менска. У святкаванні прынялі ўдзел выканаўцы Зміцер Вайцюшкевіч, Алеся Камоцкі, Андрэй Мельнікаў, Раман Абрамчук і гурт «BosaeSonca». Літаратурную частку прадставілі Міхась Скобла, Валерый Кустава, Віталь Рыжкоў і Анка Упала. Пад час вечарыны ўзяў слова выкладнік гарадзенскага ўніверсітэта, вядомы перакладчык тэкстаў сучасных беларускіх аўтараў на нямецкую мову Андрэй Бём. Свае вершы зачытаў сваяк Уладзіміра Някляева Іван Магер, на чыім падворку напярэдадні імпрэзы маладыя літаратарамі разам з гаспадарамі маентка пасадзілі маладыя дубочак — Дуб Павал, які склаў добрую кампанію Літаратурнай Ігрушыні, што з'явілася ў містэчку на падворку сям'і Магераў крхкую раней — гэтым летам, 4 чэрвеня 2011 года.

Іван Магер, уладальнік маентка, адзначыў: на маладым дубочку з цягам часу з'явіцца залатыя жалуды — а на літаратурнай ніве маладыя паэты, што прынясьць у беларускую культуру і літаратуру дабрыню і цеплыню.

На сустрэчы прысутнічалі не толькі карэнныя жыхары Крэва, але і госці з Менска, Смаргоні, Гародні, Мядзеля. А яшчэ — з Нямеччыны і Туркменістана. Таму фэст набыў статус не толькі рэгіянальнага, але і амаль міжнароднага.

Вядоўца і суарганізаторка фэста паэтка Валірына мяркую, што «Літаратурныя дажынкі» стануть штогодовым літаратурно-музычным святам, якое будзе ладзіцца менавіта ў рэгіёнах, каб прынесці беларускія слова і беларускую песню менавіта ў тых гарады і містэчкі Беларусі, дзе іх найболей не стае.

▶ ВЕРШЫ

«ЗМІРАЮЦЬ МРОІ, САМ ЖЫВУ»

18 лістапада споўнілася 80 гадоў вядомаму беларускаму паэту, публіцысту, грамадскому і дзяржаўному дзеячу, лауреату Дзяржаўнай прэміі Беларусі, сябру Рады Саюза беларускіх пісменнікаў Анатолю ВЯРЦІНСКАМУ.

Пра яго напісана шмат — і, як пра сапраўдны талент, напісана таксама таленавіта. І найбольш — найрэдкая з'ява — ягоным калегамі. «У Анатоля Вярцінскага натураны талент, — адзначыў нядаўна ў «Дзеяслове» Леанід Галубовіч. — Ён не падганяў яго ні пад класічную традыцыю большыні нашых вершатворцаў, не выштукоўваў фармальныя наватарскіх метадаў уласнай версіфікацыі. Ён проста час ад часу прагаворваўся, як прагаворваецца сама прырода сваімі з'явамі — сонцам, снегам, навальніцай...». А вось як бачыцца юбіляр паэту Алесю Разанаву (колішняя «Крынічанская» публікацыя): «Анатоль Вярцінскі з'явіўся ў беларускай пазіі як выключэнне з правіла, як альтэрнатыва тагачаснай беларускай пазіі. Парадыгма яго творчасці настолькі не супадала з агульнапрынятай, што стваралася ўражанне: усе пішуць удоўжкі, а ён упоперак, усе ўмеюць пісаць ці, прынамсі, ствараюцца ўмельцы, а ён не ўмее і не хавае свайго няўмення. Аднак у гэтага няўмення быў почырк з'явы...». «Паэт не гуляе ў вечнае. Ён супадаў і супадае з часам — і, здараеца, надае часу прыкметы... Так ствараеца прастора прысутнасці. Яна здабываеца не кожным, яна — творчае дзеянне», — канстатуе ў той жа сваёй «Крыніцы» Уладзімір Някляеў. «Эстэтычныя драпіны» расчую ў вершах Анатоля Вярцінскага эстэт Леанід Дранько-Майсюк (яго «Крынічанскае» эзэ паўтараеца на наступнай старонцы гэтага нумара). Падобныя вершаспесівы ў гонар сённяшняга юбіляра можна доўжыць і доўжыць...

«Літаратурна Беларусь» і Рада Саюза беларускіх пісменнікаў сардечна жадаюць славута-му юбіляру і далейших высокіх нябёсных ідэалаў, здароўя і крывіцкай няскорнасці!

А сённяшні падарунак ад Анатоля Ілыча — яго новыя вершы.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

жыву і кожны новы дзень я,
ягоную сінь-сіняву
стражаю думка: «Жыву!»

Лістапад 2011 г.

Жыццё як выпрабаванне

Жыццё — выпрабаванне?
Ну так, ну так, сябры.
Не проста шыраванне
ад зары да зары,
не проста існаванне
ад ранняй да позняй пары.

Жыццё — выпрабаванне.
Кім? Чым? І дзеяя чаго?
Так, слушнае пытанне.
Адказваю на яго.

Выпрабаванне — удачай.
Выпрабаванне — бядой.
Выпрабаванне — нястачай
і найлепшай ядой.

Выпрабаванне — болем,
які засмучае і гне.
Выпрабаванне — няволяй,
тым болей — воляй, але.

Выпрабаванне — уладай
і пакорай тупой.
Выпрабаванне — здрадай
таго, хто быў з табой.

Крыўды, неміласэрнасць,
Спакусы і гвалт... І таму
выпрабаванне — на вернасць
праўдзе, сумленню свайму.

Вынесеш выпрабаванне,
здасі той і інши іспыт,—
і дасца табе трыванне
годна сыйсці ў нябыт.

Ды і Польша не загінула,
і Украіна не памерла.

І жыве мая Айчына.
Як жыве — другая справа.
Як? Заможна ці нішчымна?
Яна — край ці ўжо дзяржава?
Ці народ, ці люд тутэйшы,
чыя хата — усё з краю,
а наверсе — брат старэйшы:
за малодшым назірае?

Рытарычныя пытанні.
Раздарожжа — гістарычнае.
І асіліць яго ў стане
толькі воля герайчная.

Будуць воля ды «Пагоня»,
ды паходня палац ясна,—
і не згінем мы сягоння,
ну а заўтра жыцьцем шчасна.

з вясновай гэтай навізной.
Здавалася такое штось:
не прамінула маладосць,
якім ты быў, так і ёсць,
з табою вёсны твае ўсе —
усе ва ўсёй сваёй красе.
Што той узрост, тыя гады,
каля вось так цвітуць сады!
Напраўду, рэч не ў тым зусім,
праксита колыкі лет і зім.
А ў тым, што зноў квітнее сад,
як шмат гадоў таму назад.
А ў тым, што зноў квітнее сад,
і што святле твой пагляд.
Што потым, як і пры жыцці,
сады ва ўсю будучь цвісці —
вось так якраз і ў той эса час...
І ў этым будзе штось ад нас,
ад нашых веснавых надзеяй
ды ад святла нашых вачэй...

2011 г.

З КНІГІ «АСОБНЫЯ РАДКІ»

Ці бедная наша мова

Смутак. Самота. Сумота.
Нэнда. Маркота. Журбота.
Журба. Нуда. Туга...
Бедная мова? Га?

* * *

Стары. Старэча. Старычына...
Гэта — калі стары мужчына.
А як жанчына — старая карга.
Бедная мова наша? Га?

Новая эпоха

Пасля цара Гароха
настала другая эпоха.
Апошнія сталі першымі.
Злачынныя сталі законнымі.
А тыя, што былі пешымі,
сталі раптам коннымі.

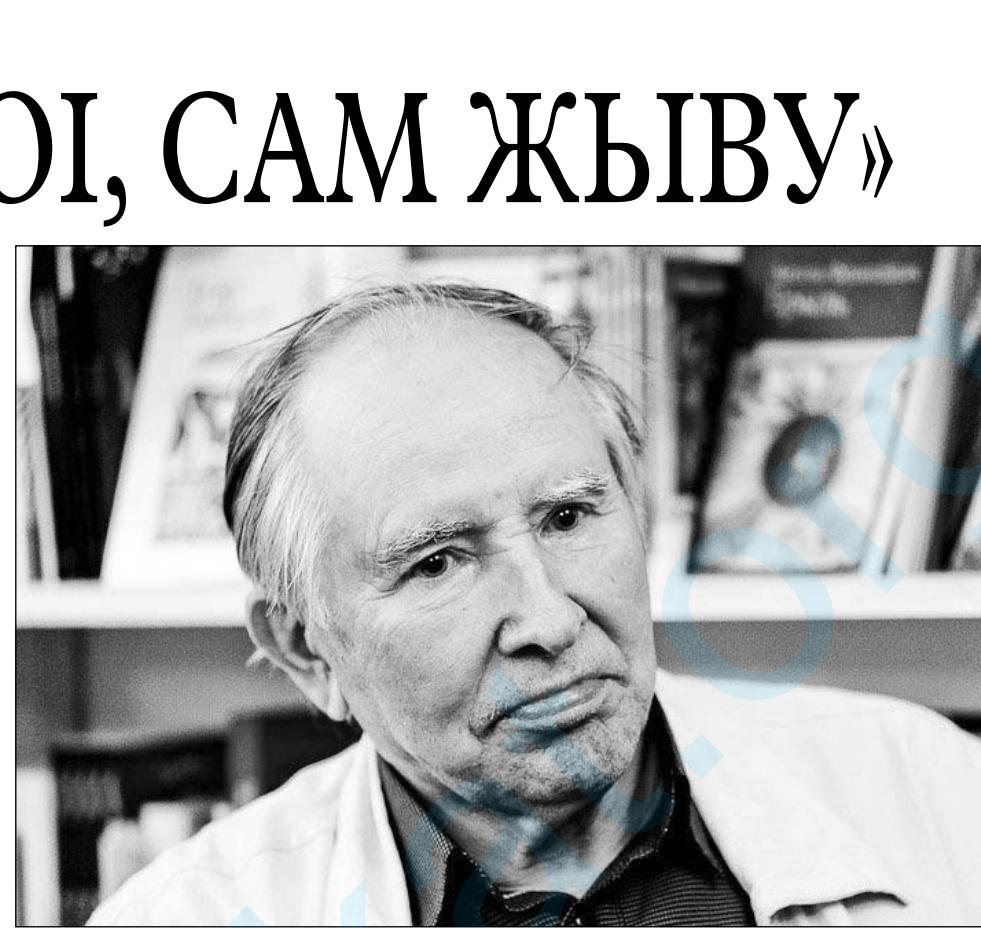
Што тут скажаш

Арышты. Допыты. Ператрусы...
Так і жывеце, беларусы?
Якія ўсё ж непакояць клопаты?
Ператрусы. Арышты. Допыты...
Дык што рабіць, спадары-таварышы?
Допыты. Ператрусы. Арышты...

Наспелае пытанне

Як нам быць са старэйшим братам? —
хваткім такім, такім амбітным?
Раней ён нас абкладаў матам,
а цяпер яничэ абгладае і мытам.

2009–2011 гг.

Жыву!

... Такі вось загаловак.
На міг спыняеца аловак:
не можна вызначыць ніяк,
які далей паставіць знак.
Ну, гэты самы знак графічны.
Ці то шматкрап'е, ці то клінік?..
Пра што ідзеца? Рэч у тым,
што ураз праз эмацыйны ўздым
акрыла раптам прасвятыленне,
і ўяўліся, на здзіўленне,
нібы разгорнуты сувоі,
табе ўвесі шлях жыццёў твой.
Выснова — думка ў галаву
прышыла, як адкрыцце: «Жыву!».
Так, факту гэтamu здзіўліся...
Даўным-даўно, брат, нарадзіўся,
на свет з'яўліся, а жывеш
і нават пішаши гэты верш?
А быць магла ж інакшай доля.
Гаркавая была спатоля
на працягу ўсіх зім і лет.
Не вельмі быў зычлівы свет.
Была вайна, быць мог забіты,
мог быць забіты і забыты,
на тыя зvezены клады,
дзе ціха спяць твае дзяды.
Адолеў тое ліхалецце, —
жыву на гэтym белым свеце.
Губляў шмат родзіцай сваіх, —
жылі-былі, жыву без іх.
Не уяўляў жыццё без маци,
і часлівы быў у роднай хаце.
Матулю пахаваў сваю,
а сам жыву, сам існуў.
Меў мару — мрою запаветную
пра будучыню нашу светлуую,
натхнёна наяву і ў снах
узводзіў камунізма гмах.
Нямашка камунізма тога,
Сацыялізма развітога...
Што ж засталося наяву?
Зміраюць мроі, сам жыву.
Ці мала яшчэ пра што марылі.
Ды падпільноувалі аварыі
на гэтай самай на «стезе».
І ў іхнім ліку — дэ-тэ-зэ.
Пацвердзяць Скобла і Акулін,
як іх аўто ляцелі кулём,
як мы ляцелі пад адхон
з бядою наўздангон, на скон.
Усе жывыя, дзякуюць Богу.
Жыву, збіраюся ў дарогу.
Адмета ўрокаў тых усіх —
мы тут эса забываюм іх.
Жыву! Не факт, што лепшым чынам,
магчыма, быў не лепшым сынам,
не лепшы, мабыць, муж і брат.
Сам ці здаволены? Наўрад.
Ды вось — самому на здзіўленне —

Ці спетая наша песня?

Jezcze Polska nie zginie...
Ще не вмерла Украіна...
І жыве на свеце белым
Беларусь, моя краіна.

Вось такія гучыць гімны,
Так плюць браты-суседзі.
А што — мусілі і згінуць
на зямным на гэтym свеце?
І не жыць николі болей?
Па якой такой прычыне?
Па чужой, вядома ж, волі,
на драпежніцкай, злачынай?

Бралі пернікам і сілаю,
і ахвяр было бязмерна.

Лістапад 2011 г.

Вечная квецені

Убачыў, як квітнее сад,
і адараўца не мог пагляд.
Нібы глядзеў упершыню
на гэтую харашиню.
Нібы сам пачынаўся з ёй,

ПОСТАЦЬ

ЭСТЭТЫЧНАЯ ДРАПІНА

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

**Я чую (і, мусіць, не толькі я),
што паэтычны стыль АНАТОЛЯ
ВЯРЦІНСКАГА вельмі падобны
на гучанне сапсаванай
пласцінкі.**

Параўнанне злое, але даволі дакладнае, бо, чытаючы Вярцінскага, немагчыма не заўважыць, як літаральна ў кожным вершы і паэме іголка сінктаксісу «западае», трапляе ў своеасаблівую шчылінку, і мелодыя пачынае паўтарацца.

Праўда, у паэта ёсьць творы (напрыклад, цудоўны верш «Паўднёвае ўражанне»), у якіх вершаваная мелодыя ўнікае відавочных паўтораў, але ўсё адно адчуваецца, што асноўныя словаў і гэтых твораў нібыта азіраюцца

назад, нібыта хочуць вярнуцца на вусны аўтару.

Паэт свядома ўводзіць у тэксты таўталагічныя канструкцыі.

Гэтым ён прыкметна збядняе сваю лексіку, аднак жа дасягае значнага эффекту — яго вершы робяцца адразу ж пазнавальнікі.

Адзін з асноўных творчых клопатай паэта — не выкасоваць аднасэнсавыя словаў і выразы, а натхнёна з радка ў радок паўтарацца іх — да сказанага дадаўца сканае, да ўбачанага ўбачанае.

Напрыклад, шырокая выкарystоўвацца дзеялоўная паўторы («Ноччу заплакала дзіця. Заплакала, загаманіла нема...», «Бачу ў мінунту азароння: падаюць вашы трывымярні. Падаюць вашы сцены і столі...», «Я фільм глядзеў. Там — Спартака распялі. Распялі ноччу, калі ў Рыме спалі...» і г.д.); анафары (у якасці прыкладу цалкам можа паслужыць верш

«Дзівак чалавек», і не толькі ён); прыслоўныя паўторы («Рана ці позна, позна ці рана высаходзіць слёзы, загоіцца рана. Рана ці позна... Рана ці позна, позна ці рана супровожае помста спасцігне тырана. Рана ці позна...», «Доўга не трацілі ўдовы надзеяй, доўгачакалі маці дзішней...», «... і сталі цягнуць, гнуць сталі вяршынню. Цягнулі сілком, цягнулі сілом» і г.д.); паўторы назоўнікаў у звязку з дзеясловамі («Бурбоны вяртаюцца ў Парыж, на трон вяртаюцца Бурбоны...», «Цётка плакала па мужу, цётка плакала па дзесячах, цётка плакала па людзях...» і г.д.).

Шчыра кажучы, усіх паўтораў у Вярцінскага не злічыць. Мусіць, ён адзін ў свеце (на Беларусі дык дакладна што адзін) паэт паўтораў.

Але што цікава, Вярцінскага нельга папракнучыць у аднастай-насці — з яго збедненай лексікі цалкам можа паслужыць верш

ўесь час вырастаюць новыя сэнсы.

У лепшай сваёй паэме «Даждынкі» — творы, невялікім па аб'ёме — паэт шмат разоў (часам, здаецца, аж занадта) называе імя галоўнай герайні.

Але як яно, эта імя, кожны раз па-новаму гучыць!

Колькі ў ім прачытаеца вобразаў: Аксіння — жня, Аксіння — руплівіца, Аксіння — калгасная парабчанка, Аксіння — цярпілівіца, Аксіння — гаспадыня, Аксіння — маці, Аксіння — жонка, Аксіння — пакутніца, Аксіння — святая...

Варта нагадаць літаратурным пачаткоўцам, што паўторы, не асветленыя такімі сэнсамі-вобразамі, змястоўнымі сімваламі, стамлююць, змішчоюць мастацтва.

Часам мне здаецца, што Вярцінскі дзейнічае, як ражысёр, які не выкідае ніводнага кадра, маніруе ўсе адзінства дублі.

Не ведаю, ці карысная такая ашчаднасць для кіно.

Для паэзіі ж Вярцінскага — карысная.

Ашчаднасць Вярцінскага выяўляеца і ў тым, што ён адносіць

ца да паэтаў, калі так можна скажаць, аграфічных — тых паэтаў, якія мала пішуць.

Ва ўсякім разе, не кожны дзень.

Упэўнены, складанне вершаў кожны дзень разбурае паэзію.

Паэт павінен умець маўчаць.

Стомлены рыфмаванымі кілатретамі сучасных беларускіх вершапісцаў, я ўдзячны Вярцінскаму за яго маўчанне.

Яно — творча-спрыяльнае, і ценіць ад яго ляжыць на стылі паэта.

І калі сапраўды стыль Вярцінскага — сапсаваная пласцінка, то на гэтай пласцінцы кожная драпіна мае эстэтычную вартасць.

Пісаць пад Вярцінскага немагчыма, бо яго пісьмо надта бачнае, надта няўклоднае ў сваёй індывідуальнасці і надта няречнае для вучнёўскага пераймання.

З гэтай прычыны ў Вярцінскага няма і не будзе эпігонаў, імітатаў.

Можна імітаваць змест яго твораў (змест, дарэчы, не такі ўжо ў складаны), але немагчыма (каб ніхто не заўважыў!) імітаваць ягонае пісьмо.

(«Крыніца», 1994 г.)

Анатолю Вярцінскаму — ганаровому старшыні таварыства «Беларусь-Кітай» і колішняму сябру такіх жа таварыстваў пры Дому дружбы «Беларусь-Латвія» і «Беларусь-Балгарыя» — на Дзень яго нараджэння.

Не аддамо...

Сяргей ПАНІЗНІК

Любіў і летам і ў зіму
Ён з Юрамай вітаца.
Латыш — Вярцінскі! І таму
Не аддамо кітайцам.

На чарнаморскую карму
Ўзбіраўся за загарам.
Братушкам стаў ён... І таму
Не аддамо баўгарам.

Амерыканскую гурму
Глуши ў сірэйскі творца.
Крывіч — Вярцінскі! І таму
Не аддамо нью-йоркам.

Ён ваяўнічую сурму
Ўзди мае там, дзе звяза.
Ваяр — Вярцінскі! І таму
Не аддамо язвягам.

Высокі ідэал яму
Прыйшоў калісь наяве.
Паэт — Вярцінскі! І таму
Заўжды з усімі намі!

**Замест віншавальной
паштоўкі**

Лілія ДЗЯМЕШКА,
прафесар Беларускага дзяржаўнага
універсітета культуры і мастацтваў.

Помню, цеснаю стала хата,
Нізкай вельмі здалася столъ,
Як ступіў на парог госцем нашым
Паважсаны паэт Анатоль.

Мне жыццё уяўляеца полем,
Пад якім небасхіл, а не столъ...
Я здымаю з паліцы Ваш зборнік,
Дарагі мой паэт Анатоль.

Мы ніколі не трацім надзею,
Што ўзрасце лёсу нашага столъ.
Я жадаю добра і натхнення
Вам, Вярцінскі, паэт Анатоль!

ПАЗІЦЫЯ

«ЁН ЖА — ПОМНІК»

Анатоль ТРАФІМЧЫК

**...4 верасня краіна
адзначыла Дзень беларускага
пісьменства.**

Настала чарга невялічкага мястэчка Ганцавічы стаць ягоны «сталіцай». Выдатна, што дзяржаўнае кіраўніцтва трymае ў пойлі зроку не толькі сталіцу і найбольшыя гарады, але і глухую правінцыю, якой з'яўляеца Ганцавіцкі раён. Многія мястцы ў раёне ў XX стагоддзі сталі літаратурнымі — адзначаны нараджэннем адораных Боскім талентам майстроў слова. Перадусім варта выдзеліць Васіля Праскурава, Івана Кірэйчыка, Міхася Рудкоўскага, Уладзіміра Марука, Алесія Каско, Віктара Гардзея, Алесія Кажадуба. Менавіта ім абавязаны горад гонарам стаць сталіцай маштабнага рэспубліканскага свята.

Адным з канцэптуальных момантаў мінулага святочнага дзеяства стала адкрыццё помінка вялікаму беларускаму паэту Якубу Коласу. Бюст з выявай маладога Канстанціна Міцкевіча ўстаноўлены ў канцы Алеі пісьменства невялікага ўтульнага гарадка. Логіка ў выбары стварэння памятнай мястцы нібыта абсалютная: Якуб Колас у дваццацігадовым узросце пасля заканчэння Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі прыехаў настаўнічаць у вёску Люсіна, якая сёння ўваходзіць у склад Ганцавіцкага раёна. У другой палове XX стагоддзя склалася традыція пісаць пра тое, што будучы народны паэт настаўнічаў на Ганцаўшчыне. Аўтары артыкулаў — ад раённых газет да навуковых зборнікаў — не задумваючыся стварілі побач псеўданім паэта і называлі — «Якуб Колас і Ганцаўшчына». Іх паток не заканчваецца і сёння.

1. Ганцаўшчына як рэгіён склалася штучна і зусім нядадуна — у сярэдзіне ХХ стагоддзя.

2. Сам Якуб Колас падчас працы ў Люсіне лічыў, што ён жыве і працуе на Піншчыне.

Аб усім — па парадку.

Да Другой сусветнай вайны такога геаграфічнага паняння, які Ганцаўшчына, не было. Чыгуначная станцыя Ганцавічы, якая дала імпульс развіццю аднайменнага мястэчка, у часы настаўнічання Якуба Коласа (1902—1904 гг.) размяшчалася на тэрыторыі Круговіцкай воласці Слуцкага павета. Статус раённага цэнтра Ганцавічы атрымліваюць толькі ў 1940 годзе пасля ўключэння Заходніяй Беларусі ў склад БССР. У перыяд нямецкай акупацыі яго зрабілі ўговугле абласной сталіцай. Тыя часы сталі паваротнымі для фарміравання паняння Ганцаўшчыны. У межах

Здымак Якуба Коласа напрыканцы навучання ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі, напярэдадні ад'езду на першое месца працы ў Люсіну

ляеца непісьменнасць падыходу да справы ўзвекавечання памяці выбітных дзеячаў айчынай культуры і літаратуры. Фармалізм, адсутнасць мінімуму ўдумлівасці, хаця інейкай аналітычнай глыбіні, а сама галоўнае — ведання творчасці Якуба Коласа.

1. Ганцаўшчына як рэгіён склалася штучна і зусім нядадуна — у сярэдзіне ХХ стагоддзя.

2. Сам Якуб Колас падчас працы ў Люсіне лічыў, што ён жыве і працуе на Піншчыне. Але ж — дамо слова аўтару, які, як мы ведаєм, з'яўляеца прататыпам галоўнага героя Андрэя Лабановіча. Малады цельшынскі настаўнік вырашыў праведаць свайго старэйшага таварыша і калегу Максіма Турсевіча, які працаў перад прыходам Лабановіча ў цельшынскай школцы, а затым перавёўся ў Любашава (вёска побач з Ганцаўчамі). Варта заўважыць, што гэты пасаж меў месца ў рэчынасці. Галоўнае — тое, што абодва выдатныя пісьменнікі — як цэльшынскія наваколле, так і Любашава — сярод яны судносілі тры мікрагеографіі? Цытуем:

«Лабановіч слухаў сябра, згадаўся з ім, як бы Турсевіч выказваў яго ўласныя думкі. Разам

Ганцаўшчына раёна сабраны разныя кавалкі тэрыторыі з пункту гледжання іх культуры. Асабліва выразнае адрозненне бачыцца паміж паўднёвай часткай раёна, якая належыць да палескай субкультуры, і паўночнай, якая цягаецца да сярэднебеларускай субкультурнай паласы. Каб гэта праверыць, варта звярнуць увагу на адрозненне гаворкі жыхароў вёсак: дыялекты ад Любашава да Чудзіна маюць падабенства з літаратурнай беларускай мовай — у адrozненне ад выразна палескіх Раздзялявічаў, Макава, Ліпска... Нават незнаёмаму з дыялекталогіяй чалавеку лёгка вызначыць, да якой часткі раёна належыць той ці іншы жыхар. Прычым гэта размежаванне датычыцца не толькі культурнага, але і гаспадарча-еканамічнага аспекту, а таксама прыроднага. Як інфармуе артыкул Вікіпедыі, паўночная частка Ганцаўшчыны раёна адносіцца да Баранавіцкага Ганцаўшчыны агракліматычнага раёна, паўднёвая — да Пінскага. То ж і адносна глебаў, частка якіх — паўночная ўскраіна — адносіцца да Гродзенска-Ваўкаўскы-Слонімскага аграглебавага падраёна (у адрозненне ад большай па велічыні паўднёвой часткі раёна, глебы якой тоесныя з пінскім і лунінецкімі).

Якуб Колас пра згаданы падзел ведаў і канкрэтна яго ўсведамляў. Выразнае тое прасочваеца па аповесці «У палескай глухы», падзеі якой многія лакалізуюць на так званай Ганцаўшчыне. А

▶ ВЕРШЫ

ПАМЯТЬ НЯДРЭМНАЯ

Генадзь БУРАЎКІН

З гаманкіх сталічных станцый
У мурожны кут глухі
Цігне зноў і зноў
Вяртаца
Праз гады
І праз шляхі,
Каб знаёмы водар жытні
Удыхнуць у хаце зноў
І знайсі свае сцяжынкі
Між замшэлых валуноў,
На рыпучы ганак выйсі,
Згледзець бусла ў вышыні
І заціхнуць,
Як калісці,
У дрымотнай цішыні,
І глядзець,
Як ля адрыны —
Не забылася яшчэ —
Слуп нястомны камарыны
Апантана мак таўчэ,
І адчуць,
Што не дарэмна
На вятрах чужых дарог
Ты
Для памяці нядрэмнай
Патаемна ўсё зблагор...

Ну што паробіш,
Не магу інчай —
Не слухаючи мудрых засцярог,
Я зноў хачу
Прайсі сцягой юнчай,
Адрынуўшы наезджсанасць дарог.

Мяне туды ўсё кліча сэрца,
Быццам
Яно жыве там з даўніне пары
І я ні заблудзіца,
Ні згубіцца
Не здолею ў сасновым гушчары.

Я ведаю:
Рачулка наша гіне,
Палянкі загубіліся ў быллі...
Быў інши час.
Былі мы ўсё другімі
І дрэвы невысокімі былі.

І, можа,
З новай яваю свяяцтва
Я сумнаю душою не прыму,
А ўсё ж хачу
Вярнуцца ў свет юнчтва,
Хоць толкам і не ведаю,
Чаму...

Праплывае месяц лодкаю
Над разлівамі расы.
А жыццё —
Яно кароткае,
Як дабаўкі не прасі.

Як ішчаліва ні галёкай
На сцяжынках між атаяў,
Адспяваў сваё салоўка,
Адзвінёў,
Адиччабятаў.

Як вяртання ні выпрошавай,
Падганяе зноў і зноў
Цёплы вецер жытнія пажні,
Горкі водар палыноў...

Вы гэтулькі чакалі іх
І зблізу,
І здаля,
Іх профілі чаканілі
На новых медалях.

Вы іх прыйсі прасілі
Ва ўладу на пастой.
Вы верылі іх сіле
І спрытнасці крутої.

І вось яны
Нахрапам
Пасады занялі.
І стала бачна раптам
Што ўсё яны —
Нулі,
Што ў іх ўсё разлічана:
І клёк,
І благадаць,
Ды толькі за ablіччамі
Асобаў не відаць,
Ды толькі справядлівасці
У іх зусім няма.
І вам з-пад іх не вылезі.
І шчасце сніць —
Дарма.

За золата прымоеце
Дзяшовенъкую медзь...
Ну што ж,
Вы тое маеце,
Што так хачелі мець...

Пазбавіўшыся ад цароў,
Займелі мы такую ўладу,
Што прызначае нам сяброў
І вызначае нам пасаду.

Дыктуе правілы свае.
Каб не было ні ў кога лішку,
Усім наедак раздае:
Каму — чарпак,
А каму — лыжку.

Ніхто не трэба ёй,
Апроч
Тых,
Што з клыкастымі лычамі.
Нібы астрожнік,
Дзень і нач
Стайць нядрэмна за плячамі.

І марыць,
Каб усе
Сп'яна
Ляжалі перад ёю плазам...
А вы лічылі,
Што яна
Сыйшла ў нябіт
З царамі разам...

Няпраўда,
Што імгненна паміраюць
Бязгэшнікі ў намоленай цішы.
Анёлы смерці
Доўга падбіраюць
Свой ключ
Да іх асуджанай душы.

Даюць спаўна спазнаць
Людскія мукі,
Бяссілле крываўды
І адчай трывог,
А потым
Ціха іх вядуць за рукі
Па той,
Апошнія з іх зямных дарог.

З аблокаў
Дазваліаюць азіраца
На дзедаў крыва,
На матчына вакно,
На хмельнае шчаслівае юнчтва
І на сяброў,
Што здрадзілі даўно.

З плячэй здымалі
Іхні скарб сабраны,
Сціраноць пыл,
Нязмыты пры жыцці,
І ў райскі сад,
Што за высокай брамай,
Толькі пасля ўжко
Клічуць увайсці...

Хто з дудой,
Хто з нябесна маннай,
Хто з тутэйших,
А хто з чужаскоў —
Колькі зведалі мы іх,
Падманных
І нахрапістых вожаскоў!

Як яны нам спявалі асанну,
Як кавалі для нас медалі,
Толькі б мы,
Неразумныя,
Самі
Ім жаданую ўладу дали!

Не даваў ім сучішыцца
Верад
Абяцанкі пустыя нізаць.
Нам кляліся павесці наперад,
Самі ж праглі вярнуцца назад.

І цяпер
На глухіх раздарожжах
Нерашуча глядзім з-пад рукі
І ніяк разабрацца не можам,
Нас куды завялі вожаскі...

Ах, палітычныя паяцы!
Ах, чынавенскія карчы!
Усё вам хочацца смяяцца.
Усё вам здзеквацица карціць.

З трыбуна высокіх
Іса ціэны
Вы пырскаеце ўсмак сліной,
Нібы ў вас досвед неацэнны
І справядлівасць за спіной.

Усіх, хто вам не даспадобы,
Готовы спляжыць вы датла.
Абы заўжды было вам добра
І чарка поўная была.

А як вы кпіце на нарадзе:
Які запал,
Які напор!
І дзіўна аж,
Што ў заняпадзе
Сатыра ў нас да гэтых пор...

Над вячэрнай цішай хмызнякоў,
Над дрымотнай апусцелай шырай
Прашумела чарада шпакоў,
Што сабраліся ў далёкі вырай.

Іх пакліча ўранні шлях цяжкі
І не грэ ўжо мурожны выган,
Дзе стаяць панурыя стажскі
І блішчыць ракі халодны выгін.

Калія весніц лісіца намяло.
І я ў шэры змрок гляджу наясмела...
Вось і лета позніе маё
Лёгкімі крыламі адшумела...

О, прысады мінскія,
Балюстрады нізкія,
Кветнікі з цюльпанамі,
Лаўкі пад каштанамі.

Там ішлі мы поначы,
Ласкай сэрца поўнячы,
Дзелячыся з ценялі
Снамі-летуценнямі.

Там маўчаць апоўначы,
Нашия клятвы помнічы,
Над вадою віснучы,
Вербы калія Свіслачы.

Духата,
Як спрут,
Сціскае сэрца,
Блытае і плавіц думкі ўсе.
І краплісты дождж,

Што з неба сеесца,

Ні на міг палёгкі не насе.

Сціхлі птушкі.
Апусцілі лозы
Лісце перагрэтае ў раку.
Нават камары
І тыя млюсна
Раптам пахаваліся ў цяньку.

І ўжо ў зморы бачыцца,
Як дзіва,
Што да сонца
Ў бляклай сіняве
Немінуча,
Грозна
І маўкліва
Хмары навальнічна плыве.

Спяшаюся дарогай торнай
Да хат,
Прымоўкльых між прысад,
І радуюся,
Як прасторна
Мне расхінуўся далягляд.

Плынуць ўжко
Пад небам чыстым
У край далёкі жураўлі.
І так лагодна і ўрачыста
Спакой пануе на зямлі.

Жнівом падстрыжаныя нівы
Янич змаркотнелі не ўсе.
І ветрык,
Лёгкі і гуллівы,
Мне ўслед саломінку насе...

Вось нарэшце ўжо зіма адужала
Мокрую, расхрыстаную восень.
І дыхнула з неба
Колкай сцюжкаю.
І ў вазах

Званчай скрыгочуць восі.

Зранку
Праяўляюцца на вонках
Першыя морозныя узоры.
Кроплі зледзянелія
На вольхах
Свецяцца,
Як выстылія зоры...

► АПОВЕДЫ

РАЗНАРАДКА

Igor СІДАРУК

Маска

Сярожка Вечарок быў з прыбабахам.

З канкretным. Хоць, бывала, мікіці так, што іншаму — толькі здзівіца. І аднойчы Сярожка знайшо... специназаўскі рыштунак. Вы не паверыце, але менавіта так. Старонкі афіцынай хронікі глыбакадумна замоўчываюць, якім чынам казённая, выдаваемая па ўсіх строгіх прадпісаннях, амуніцыя трапіла на адзінокую лавачку ў гарадскім парку. Аднак дурнаваценькі Вечарок натрапіў на яе менавіта тут.

— О, бо! Ласты, маска, аўтаматы! — задаволена пусціў пузыра ён, падграбаючы гэта ўсё з лавачкі. Хоць, ясная рэч, ніякіх ластаў ды аўтаматаў там не было. А вось маска, а яшчэ хабешны камбез, на таўшчэнай падэшве чаравікі, гумовы дручок, кайданкі дынейкай нараменна торбачка там былі дакладна.

І што думаецце? Сярожка гэта ўсё хутка схамячыў ды пашнураваў дахаты? Каб жа так. Но тады і не здарылася б усяго таго, што здарылася ў наступных падгадзінах.

Хоць ён спачатку і напраўдзе даволі хутка падабраў ўсё. Але потым, пусціўшы чарговага пузыра ды паўтараючы як цвёрду мантру «Ласты, маска, аўтаматы!», пашкандыбаў зусім не дахаты, а ў бліжэйшыя зараснікі голага бэзу.

І выйшаў адтуль Вечарок... ужо не мясцовым жыхарочкам, відавочна бахнуты пыльнымі мехам, а, лічыце, сапраўдными специназаўцам. Такі ўесь камуфляжысты, класны, падцягнуты. Раз-пораз паляпваючы гумовым дручком, заціснутым у правай руцэ, па далоні левай. Хіба вочы ягоныя неяк дзіўна блішчэлі скрэз вузкія прарэзы чорнай маскі, але хто ж мог пад маскаю дужа бачыць той ненармальны бліск?

— Стаяць, маць! — яшчэ здаля зароў Сярожка на хударлявага чалавека, які паказаўся на паркавай сцяжыне. — А ну стой, дзе сказаў, быдлічы яйкадаў!

Мужчына спалохана прыпыніўся. Азірнуўся па баках, угледзеўся перад сабой. На дарожцы паказаўся яшчэ адзін мужчына, — таксама спыніўся. Абодва, не ўбачыўшы болей нікога, акром чалавека ў камуфляжы, пераглянуліся ды спачатку павольна, а потым ўсё болей шпарка прадоўжылі рух.

— Я сказаў! — здзівіўшыся (а можа і не) такай нахабнічаем смеласці, уладна гарлаў Вечарок. — Стаяць, маць у рыла! Имем закона і ўлады правіцельства! За парушэнне абшчэственных праў і каманды буду біць на гаўно, мудзіль!

Мудзілы, аднак, і не думалі спыняцца.

Наадварот, яны нават паскорылі хаду. Ані не зважаючы на рыкі, крыкі й мациюжэнствы чалавека ў казённае відзяць. Яны імкліва набліжаліся да яго, і нават у няяркіх апошніх промянях вераснёвага сонца было бачна,

як іхнія твары гэтак жа імкліва наліваюцца чырванню.

Сярожка між тым ужо рэзка размахваў перад сабою направа-налева дручком:

— Я вашы сучыя зяпы зараз на юху скурвячу! У роты пойдзене, арыштанцкі паскуд...

Апошняе слова так і не здолела ўбачыць белы свет. Паколькі яго з усяе моць заляпіў назаду Сярожка рут адзін з мужыкоў. Адразу пад маскаю з рассечанай губы цвяркнула юха, толькі Вечарок гэтага пакуль не разумеў.

— Закрый сваю халіву! Закрый сваю халіву! — маладці і маладці ўму па твары той, хто першым урэзаш па зубах. Другі не адставаў таксама: з усяго разбегу ўпароў нагою Сярожку ў пах. Адскочыў, разбегся, удубасіў яшчэ, потым яшчэ. Прычым на нагах ў яго былі зусім не лёгкія чаравікі, а цяжкія боты. Рабочая відрастка, словам.

Сярожка пераламаўся напалам, і першы мужчына выхапіў з ягоных рук гумовы дручок.

— Мы табе быдла пакажам, морда специназаўская! Зараз мы з тваіх яйцаў баўтушку згатуем, свінія! — ён так і цэлі патратапіц дручком Вечарку спаміж ног, а другі ўжо ахаджваў сваім цяжкімі ботамі ўму твар.

— Ну! Ха!.. Ну! Ха!.. Аха!.. — нарэшце, гакаючы, раскрыў рот і гэты, увесе час толькі моўчкі малоцячы Сярожку нагамі. — Да ўлады дарваўся, сволач?! Пападты з круасанамі жарэш, законны выкармак?!.. Гэта не ты нас на гаўно будзеш біць, гэта мы цябе ўласнымі твайм з крэвёй напалам карміць будзем! Га!.. — ўсё гакаў

Натоўп зарухаўся, завіраваў, над галовамі ўдалячынъ паліцелі неўразумелыя, рэзкія крыкі.

— Трымаць шыхт! Трымаць шыхт!

і гакаў, міжволі спрабуючы падладаваць цэлкі ўдары ботаў пад рytm сваіх словаў другі.

— А то каго вы тут?.. — паддяцце раптам да іхнейкі рабаваты маладзён.

— Ды специназаўца... Па парку нечага адзін сноўдаўся. Ляжаць, сволач!.. — на момант адараўся. Ляжаць, сволач!.. Разборкамі яшчэ пагражай!.. — на момант адараўся, а потым зноў ўсёй адмашкі ўперыў дручком у твар Сярожку першы мужык. З пад чорнай маскі, з пад якой і без таго ўжо цурчэла чырвоная юха, кроў лінула струмяніямі.

— Адзін, кажаш? — хіжа скрываўся маладзён, імгненна закотваючы рукавы сваёй заношанай куртачкі. — Во, поскудзь пагонна! Дайце ж і я! Дайце ж і я генеральскую познамку яму пакіну! — і ў наступны міг гумовы дручок ужо апнуўся ў ягоных руках і стаў рэзка апускацца на голаў, рэбрь, спіну прыдурачнага Сярожыка. — Гэй! Усе сюды! Спецназаўца мачыць!

І, нібыта і праўда, ледзь не пад кожным кустом, ледзь не за кожным дрэвам хаваліся, як толькі ў чакаў таі каманды: яшчэ праз якую хвілю чалавека ў камуфляжы апрацоўваў цэлы натоўп. Ужо ніхто не крываў: маладці, білі, крываўлі

моўчкі. З нялюдской жорсткасцю, безразважнасцю ды раз'ятранасцю. Не крываў і сам Вечарок. Прышпілены халоднымі кайданкамі да лавачкі, каб нікуды не збег (куды ён мог збегчы з пераламанымі ўжо ледзь не ўсімі косткамі?!), ён адно ціха енчыў, з кожнай хвілія ўсё цішэй і цішэй...

А яго ўсё білі, раз'юшана, чым толькі можна, страшна. Білі да той пары, пакуль крываўа, бязвольнае месіва не аціхла, не замаўчала.

— Хлопцы, досьць! Здаецца, усё. Конча... — матнуў рукою той самы мужчына, якога першым спрабаваў спыніць на алейцы пераапрануты ў «спецназаўскае» Вечарок.

Людзі стаялі, горача дыхалі, у многіх трэсліся руکі. Нейкая бабулька, якая невядомым чынам патрапіла ў натоўп, на «злёце» махнула сумачкай і раптам даволі слушна прамовіла:

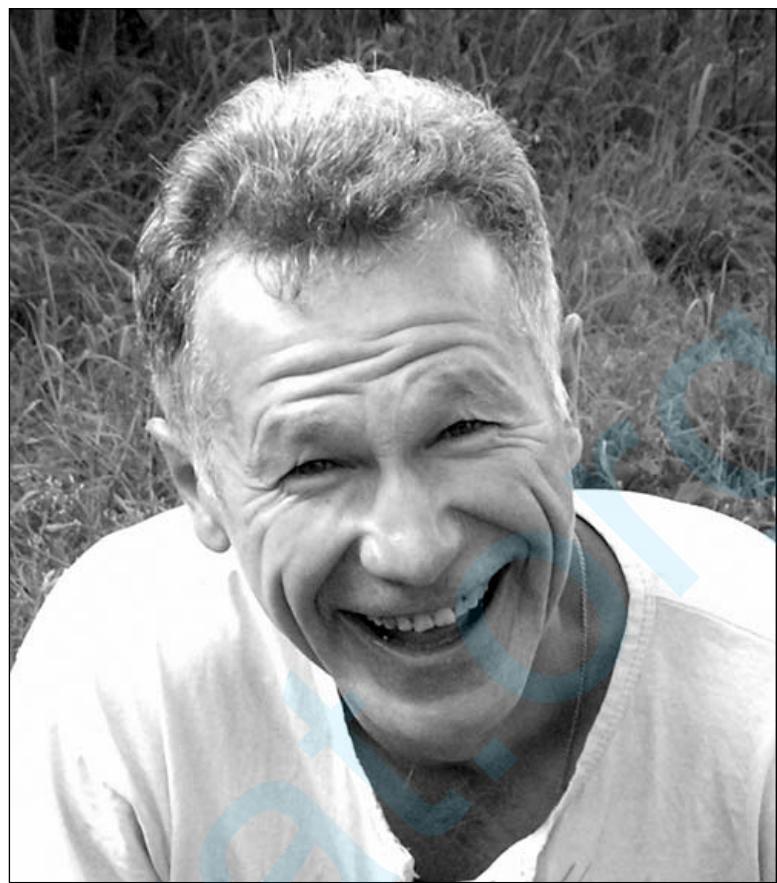
— Сыночкі! Вы хоць гляньце, каго да чарговага звання прадставілі...

Нехта з мужчын, крываху марудзячы, скіліўся над нерухомым целам, пацягнуў маску з прарэзамі. Адкрыўся збіты, страшны, скрываўлени твар. На перабіты лоб упала першая кропля халоднага восеніскага дажджу.

І тут самы блізкі ад трупа раптам злосна выляяўся:

— Тваю маць! Сярожку Вечарка замачылі... От жа ёлупенъ!

Натоўп моўчкі стаяў над месцаковым дуралеем. Усе яго ведалі. І таму ўсеагульная, знішчальная злосць не аціхала, не разбівалася, а наадварот — расла,

Igor Сідарук

Мы маўчалі. Сапраўды, сітуацыя выглядала складанай. Усе з нашага невялічкага калектыву ўжо там былі.

— Можа, Пятр?.. — урэшце стратянуўся старшой. — Як вы глядзіце?

— Пятр? — азвалася першай Марыя. — Можна было б... Але ўспомніце, якія каленцы ён там мінульым разам выкідваў. Нават сорамна было слухаць, як потым распавядалі.

— А ты? Незамужняя, дзеці не плачуть, — старшой утаропіўся ў Марыю.

— Я? Ды мне і тут мужчынскай увагі хапае. Там, можа, і цікавей, але колькі можна: мінульым разам Анютку замяніла, ёй новую фрызуру было шкада...

— А Макей? — падаўся наперад Лявон. — Ён, здаецца, мужык цвярозы, цярплівы. Ніколі не скардзіцца і з дваіх калі трэба цягне...

— Дык цягне, — уставіла сваю раблікі ўжо Анютка. — Але зразумейце і яго: з хворымі рукамі не вельмі лапатай намахаешся. А яшчэ ж пагрузка-разгрузка...

— Давайце тады Тодара, — падаў са свайго кутка раблікі франтаваты Серж. — Успомніце, гэта дзяячкаўчыя яму нам мінульым разам падзяку аভясцілі.

Толькі не мог і Тодар. Паколькі раптам ні з якой таій прычыны надумай ажаніцца — то не маглі ж мы яму сапсаваць такое маленькае свята.

Урэшце, каторы раз перарабаўшы амаль усіх ззаду наперад і спераду назад, грамада неяк падазронна сіціўлася. А потым усе разам рашучча павярнуліся да мяне.

— А Ігар? Ты ж таксама там быў?

— Быў... — неахвотна адказаў я.

— І як?

— Нармальна. Як заўсёды.

— Дык што? Можа, і гэтым разам? — старшой дапытліва глядзеў на мяне. Не трэба было быць вялікім празорцам, каб здагадацца, што ён чакае толькі станоўчага адказу.

Але і мне, вось так адразу, нічога з гэтага не выгадаўши, таксама не хацелася згаджацца.

Таму як мог трymаў паўзу. Усе напружана чакалі, нібы здрэнцвелі.

— Ладна, — урэшце як бы нехадзіць вымавіў я, паглядзеўши ва ўпор на старшога. — Але толькі адна ўмова.

— Якай?

— Калі вярнуся, каб маё месца перасунулі да вакна. І каб там стаяў поўны заварнік свежай гарбаты.

— Добра, ўсё будзе! — старшой адразу з бачнай палёткаю правёў тыльным бокам далоні па ілбе, нібы складаная задача вырашылася сама сабою. — Мы не толькі табе поўны заварнік потым паставім, мы табе нават на дарогу таго-сяго збяром!

— Ну а як жа! А то!.. Яшчэ не было такога, каб сваіх без нічога пасылалі!..

Усе адразу весела загаманілі, зарухаліся. Нехта паляпваў мяне па плячы, хтосьці спрабаваў распавесці надзвіва смешную, як яму здавалася, показку, нехта звякліца і хутка збіраў тое-сёе ў маленькіх паходных заплечнікі. Моўчкі панаўшы за ўсім гэтым, я толькі крываху ніякавата ўсміхнуўся і выйшаў вонкі.

За вузкім лазам зямлянкі валіць моцны снег. Я шчыльней захінаю сабачую скурку ў сябре на грудзях, паколькі да лагера не маленькі шлях — кіламетр дзесяць ці нават дванаццаць. Можна, канешне, паспрабаваць не пайсці, збочыць, убіцца ў цёмны лес. Аднак ўсё гэта будзе абсалютна дарэмным: сцяжына густа абсажана нізкарослымі дрэўцамі, па якіх перакінуты нябачны, аднак гэтак жа густа абмазаны смертавайчай атрутам калючы дрот, а на кожнай сасне паабалілісь яшчэ пасыпкі сцяжыны. Аднак гэта будзе абсалютна дарэмным: сцяжына густа абсажана нізкарослымі дрэўцамі, па якіх перакінуты нябачны, аднак гэтак жа густа обмазаны смертавайчай атрутам калючы дрот, а на кожнай сасне паабалілісь яшчэ пасыпкі сцяжыны.

Таму я толькі перакідаў з аднаго пляча на другое ашчадна сабраны грамадой заплечнік ды прыспешваю хаду. Урэшце, калі хутчай дабяруся туды — тым хутчай уволю пап'ю потым свежай гарбаты.

Няхай і заваранай на мінуладніцах, але з такім прыемным пахнощем, зёлках.

▶ ВЕРШЫ

ВОСЕНЬСКІЯ ТАНКІ

Анатоль ІВАШЧАНКА

чалавек сядзе ў туарэг

чалавек сядзе ў туарэг
запускае плаўна рухавік
ён цяпер глядзіць на свет паўзверх
танаваных шыбінаў сваіх

чалавек сядзіць у туарэгу
і ужо праз лічаныя хвілі
раптам падаецца чалавеку
быццам рухавік аўтамабіля

з помпай і сістэмай клапаноў
не тасол па патрубках ганяе
а па колах круціць зноў і зноў
кроў жывую. так — жывую кроў!

і не патрубкі зусім, а капіляры
у жалезнym чэраве пульсуюць
чалавек здымает акуляры
чалавек сядзе не кантралюе

ён дрыжыць, не могуць пацэліць
пальцамі вільготнымі у кнопкы
каб адсунуць шкло. па кволым целе
прабягае новая дрыготка

чалавека ў туарэгу ѹрве
проста на шыкоўную аздобу
на стырно і скруны фатэль
а ўнутры, ў прамасленых вантрабах
трохлітровы рухавік рабе

чалавек сядзіць у туарэгу
туарэг сядзіць у чалавеку

Калі мы разам — у нас маразм.
Рыгор Барадулін

Калі мы разам,—
у нас маразм.
Калі нас трое,—
няма настрою.
Як нас чацвёра,—
наогул гора.
Калі пяцёра,—
я не ў гуморы.
Як мы ў шасцёх,—
то ўсё нам пох.
Як нас сямёра,—
на горла мора.
А як восьмёра,—
раблюся хворы.
Як дзевяць нас,—
саўсім атас...

І гэтак далей —
народ ёсць зграй.

малітва

Калі ўдача цябе пакіне,
і жана дарагая, і дочкі,
за гарой застанецца Вільня,
за гарою прачнешся аднойчы...

Тацяна Сапач

за вонкамі мулкі вечар
і стома сядзе на плечы
і снежанская халадэча
і ў сэрцы зеўрыць пустэча

далонь на касцельных парэнчах
пад лаваю нечыя рэчи
і чисты позірк хлапечы
і свечы
свечы трапечуць

ля гэтых старэнкіх парэнчуаў
ты раптам ціха укленчыши
у сэрцы зіма і халадэча
вусны бязгучна шэпчуць

Фота Валерый Куставай

«О, Літва, — мая малітва,
О, Вільня, — мая багіня,
О, Вільня, — мая вайна...
Тут кажуць Вільнюс і Мінскас,
тут Вітаўтас і Гедымінас
і ў барасах танны гінэж
Ты, Вільня, — мая віна?»

(зрабіўшы па барасах штацыр
у свеце інакшым убачыў
усё і крыху перайначыў
паэт свайго верша фінал)

о, Вільня, — мая багіня
ты, Рыга, — мая вірыга,
Заслаўе — маё зласлоўе
Стакгольм — мой адвучны бол

Гародня глядзіць гаротна
у Вільні не рожкаюць свіні
за Мінскас мы ставім мінус
паўзе пакрысе мяжа
у Мінску я маю пратиску
у Менску — мая душа

краіна сэканд-хэнду

Гэта краіна паўночы без сну...
Дзмітры Плакс

бэушныя машыны
бяздущныя жанчыны
бэтэшныя навіны
гэбэшная краіна

бэушныя жанчыны
бяздущныя машыны
гэбэшныя навіны
бэтэшная краіна

верш несвабоды

1.
баюся пісаць каб не быць перапошчаным
баюся казаць каб не быць цытаваным
баюся выходзіць з дома
каб не быць развіртуаленым

баюся ўключачыць зомбаскрыню
каб не пабачыць сябе
сярод ахвяраў этнічных чыстак

пабываюся здымак слухаўку
каб не пачуць пра хваробу чарговае
каляжсанкі

якую трэба замяніць
каб засеяць разумнае-добрае-вечнае
у засераныя душы і затраханыя мазгі
дарагіх маіх цехнароў

баюся прыводзіць дзетак
у дзіцячы садок
каб увечары
не пабачыць у іх вачох
жалобу ручных звяркоў

2.
мью посуд каб супакоіца
калі вольныя руکі
калі зусім сплінова
сядою за верлібр
ды я луплю іх ледзь не штодня
гэтыя верши несвабоды
(добра што ў галаве)
калі шалёная сучка зверху

спускае на маіх дзяцей
свайго сабаку

калі штурмуюць амбасады
тыя хто ніколі не чуў
(даруйце, рыфма)

пра Курапаты
калі нацыянальны гонар

ёсць суцэльнім хорарам
і знакамітая міты

адно дзеля мітынгаў

калі абвяшчаецца чарговая бяздарная

перамога Потнага Джэка

калі ў позірках

нават самых лепшых

бачу смыты супакой

смыты супакой

тупы супакой

кали...

хрышчу паветра

хрышчу тэлескірю

зажжды перахрышчваю

галоўкі дзетак

перед сном

хтосьці скажа, што ад майго праваслаўя
добра патыхае забабонамі...
хай так
хай так
high-tech

верасень 2010 г.

два ў адным

бы змяя назапашвае яд
я захоўваю гукі і пахі
назапашваю новыя смакі
бы змяя — назапашваю я...

бы пчала што збірае пылок
абліаю старымі цытатамі
прыкладаю да рулі сіці
і страляю радкамі кудлатымі

а бывае —
так хочаца проста кагосці абняць
а бывае —
гатовы дарыць свае скарбы направа-налева
і готовы ляцець,
але мушу нязрушна стаяць
і маўчаць праглінуўшы і закаркаваўшы
пачуці
і слова
і спевы

я — змяя
час скідаць састарэлую скуру
я — пчала
час счышчаць закарэлы пылок
пажыццёў студэнт
у зацягнутым пошуку гуру
два ў адным
ідывёт ды гулец
(каб у рыфму — «ігрок»)

восеніцкія танкі

нічайны маліннік ля дарогі
канец верасня
усё лета аб'ядаліся, закатвалі...
цяпер жа —
немагчыма накаштаваца

кнігу, што дасталася ў спадчыну,
паклау ў кішэнь
гаспадар яе даўно спачыў
ён рупліва збіраў сваю вялізную бібліятэку
не дарма?..

вільготныя капелюшы
гномаў-чырвонагаловікай
паказваю дачиц ў высокай траве
а яна плача:
чаму не я іх знайшла!..

над бярэзнякам дзе мы блукаем
таварняк вязе вагоны
расфарбаваныя стракатымі графіці
янич вышэй паўзуць цяжкія
весеніцкія танкі

томік ісікавы та��убоку
так і не дастаў
з кішэні
захоплены пошукам
і нашто браў?

вяртаючыся з узлеску
сустракаем трах кабет рознага веку
у розных месцах
але падобных рыхтык дачка маці і бабуля
быццам з босхайскіх паломнай яны сышлі
ў мае радкі

весені.
час засушваць пачуці
укладаючы іх гербарыем
між старонак
старое книгі

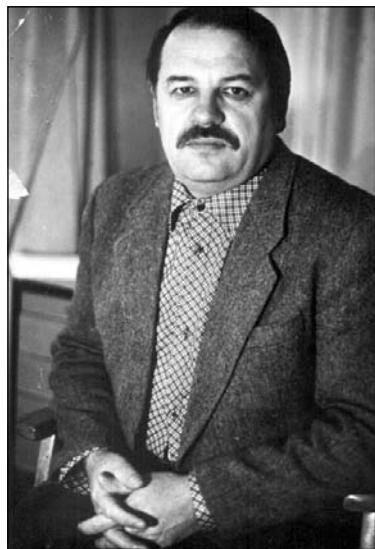
верасень 2011 г.

ФРАГМЕНТЫ

ДЗЯЎЧАТКІ

УРЫВАК З РАМАНА «ГУЛЬНЯ Ў КАХАННЕ»

Алесь МАСАРЭНКА

Якія руплівіцы — няйнакш узялі на прыщэ!

Я да сняданку троху пазагараў, паплаваў — і за стол. Мартын Усвятка з сямействам матануў у Севастопаль. Звычайна экскурсанты вяртаюцца недзе вечарам.

Маладая манашка, якая жыве ў такім жа акрайным, як і ў мене, пакойчыку, але насупроць мужчынскай прыбіральні ў другім канцы калідора і працуе ў гэтым драўляным аднапавярховым корпусе прыбіральшчыцай, чутно было, прыбягала паўщучваць дзяўчата, каб лішне не буйнілі. Заклікала іх паводзіць сябе прыстойна.

Я тое-сёе чуў з яе заклікаў:

— И ради бога — не курите!.. Писатели работают, а вы ржёте на весь коридор, ругаетесь... Справили нужду — и вон, чтобы духу вашего тут не было!

Вызвернулася на парушальніц ужо не толькі цішыні ў расійская белетрыстка Варвара Акломіна. Аказаеца, дзяўчаткі абмылак збэйхалі, і ёй не было чым рукі намыліць. Бач, не могла пачакаць, ухапілася няўцерпа ў прыбіральні і знайшла прычыну для крыку: паквапілася на казённы кавалак мыла. Нібы свайго не мае... Пажылая дама. Прыйехала з расійскай глыбінкі, піша ў асноўным унаучы, а ў светлы час спіць.

Перапала ад гэтай зубастай фуры колькі дзён таму і мене — не абмінуў яе ўвагі. Праўда, тут я сам вінаваты. Яна спрабавала падсунуць машынапіс сваёй аповесці, каб прачытаў і, вядома ж, пахваліў. А я, бэйтух, якбы няўдумна, з ходу ляпнуў, што расійскую мову зусім слаба ведаю, Талстога і Гоголя чытаў у перакладзе на беларускую. Мала гэтага — назваў яе па-свойску, праста Акімаўнай, без Варвары. Я ная, бы перагрэты самавар, нечакана пырнула буркливым кіпнем: «Я, молодой человек, — Варвара Акимовна. Не забывайте. Вы ўшё под столом во весь рост ходили, в штанишки писали, а я уже свой первый роман издала. Так-то!».

Нажыў сабе ворага. Ды яшчэ за адным сталом сядзім, насупроць. Во, хоць куды ў іншае месца перебірайся! Але ж — цярплю, стаў цішэй за ваду, ніжэй за траву: сёрбаю ціха, без цмокаў

і шамкання, адно каб паказаць гэтай драпежніцы, што і я культуры. Міжволі падумалася, што Валянцін Пікуль, пэўна, таму і не ездзіць па ялтах ды адэсах, каб не бачыць такіх вось арыгіналак з пяром у падхвосці.

Бадай адразу, як толькі спадарыня Акломіна замкнулася на ключ, дверы ў майм пакойчыку расхліснуліся наўшыр і прагу чаў ласкава-прыемны галасок бляянкі:

— Можно?

— Калі ласка! — выгукнуў я наўзідзіў весела, чаго сам ад сябе не чакаў.

Яна зайшла першаю і кінула свой заплечнік у куток, ля пярога. Следам, як маладыя гускі, ускочылі ў дзве сяброўкі яе, пакідаўшы заплечнікі туды ж сама.

— Га-га-га-го... Мы — снова к вам! — не адразу, але ўсё ж вылавіў сэнс з іх гогату.

І вось гэтая, таравітая на цукеркі, папрасіла, каб адшкадаваў ёй цыгарэтку.

Я лена аднекинуўся:

— Прабачце, Галія, не палю.

— А вы сходите в главный корпус и попросите у того дядьки, с которым на пляже бываете, на его дочерей пылітесь... Мне самой неудобно у него просить?

— А ў мяне — зручна?

— О, вы — не ровня ему. Вас можно в мужъя братъ, — пасміхаеца Галіна-бляянка, даволі кідкая, прыгожая, адно вочы троху як кашэчыя — жоўтыя абадкі наўкол зренак, і як нешта жывёльнае ў іх пракідваеща, нейкай не дужа каб і празмерная жарсць з прымешкам настырнасці.

Дзве яе напарніцы — сярэднія красы, праўда, вочы ў аднае і другой нечага ўтомуна, як не даспалі дзеўкі, і я, калі б каторая з іх папрасіла легчы ў мой ложак, гатоў бы й пашкадаваць небарауку. Адно не гэту настыру з абалынна-гожаю попкай (во, зацыхлісі!).

— Так вы, молодой человек, может быть, и водку не пьете? — спыталася адна з «утомных», станістая, у ружовым сарафанчы-

ку з белымі фальбонамі і такім жа раменьчыкам, што, здавалася, аж занадта сціскаў гожую, бадай асіную, талію; пакінуўшы сандалікі на падлозе, яна ўвішна скочыла на ложак, што мяне больш уразіла, чым здзівіла: «Гэта ж прачытала мае думкі!».

Я адклаў асадку і выйшаў з-за стала. Нахіліўся над ёй і як не ў самае вушка шапнуў:

— Чаму ж — гарэлку ў добрай кампаніі папіваю. Хоць і не так часта, як хацелася б. — I знарок паўтарыўся, ужо гучней: — Толькі ў добрай кампаніі.

— А мы — как, разве не подходим? — падала галасок трэцяя з іх; пры гэтым яе востры пагляд балюча кальнуў мяне ў левас

надброё — аж сляза нагарнулася. — Мне показалось, что без нашей компании вам сегодня никак нельзя.

«Ведзьмы нейкія: адна паглядам коліць, другая думкі чытае». I я паспяшаўся з адказам:

— Так, кампанія гарная — у сне не прыніш такой! — I далей — як мага ветлівей запрасіў: — Сядайце, красуні, дзе каму зручней. — З посмехам дадаў толькі што прыдуманае: — Жанчына ў госці йдзе і за пазухай два шчасці нясе. У келлі маёй — бачыце? — аж пасвятлела.. — Гляджу на бляянкі, бо нешта ж і яна мусіць учыніць — у насцярозе, ўсё роўна як чакае зручны момант для нападу. Каб выбіць з яе галавы дурное (можа, і прыемнае для мяне: жаночая душа — акіян!), знарок ласкава звярнуўся да яе непасрэдна:

— Калі я кавай пачастую — вы не суп...рац? — Нечага спатыкнуўся на слове і адчуў, што ласкавы тон майго голасу атрымаўся бадай штучным, няшчырым — як адчапненое сказаў, знароч, каб менавіта яна, закапёршчыца, зразумела, што няма ў мяне ахвоты цацкаща тут з нейкімі блудзёнамі, дагаджаць: з чым прыйшлі, з тым, маўляў, і пойдзеце. Каб не падумала так — паспяшаўся ўнесці яснасць, патлумачыў: — Тут хоць і Дом творчасці, а кавай нясмачнай поіць.

— Нам бы ваша кухня! — не падзілася закапёршчыца. — Мы на жареный лук с салом уже глядеть не можем. А на компот из сухофруктов — тем более.

— За каву — дзяўку, з ахвотай накінемся, — сказала тая, што чытае думкі, па-беларуску. — Распушчальная?

— Молатая. Натуральная.

— А мне распушчальная падабаецца.

— Ой, Тоня, сама ты — распушчальная! — махнула рукой бляянка. — Какая же ты филология, если коверкаешь слова?

— Сама — такая же! — зласліва ляпнула вачыма Тоня Утомная (во, прозвішча само легла на душу, то і няхай, пакуль сапраўднае не ўведаю) і павалілася спінаю на ложак, выгукнула: — Исподлобя — в три слова пишешь, грамотейка.

Ад здзіву я ажно плячыма цепніу і запытальна глянуў на бляянку. Яна патупіла вочы й адступілася ўбок.

— Не лайцеся, дзяўчаткі, — сказаў я прымірэнча і спытаў Утомную:

— Ты — беларуска?

— Так.

— А дзе жывеш?

— Мае бацькі нядаўна з Магілёва ў Кішынёў пераехалі. Тата — вайсковец.

— Чую, мову добра ведаеш.

— Мама — настаўніца, скончыла філфак, беларускае аддзяленне.

— Во!.. Я таксама скончыў філфак. I таксама беларускае аддзяленне. Дык мы тут, як я разумеў, — усе філолагі!

— Мы — студэнты Кішынёўскага ўніверсітэта. Філологі, траец курс. — Тося не хавала радасці, што аказалася зямлячкай.

Але ж і мене выраж «распушчальная кава» не да ўпадобы, рэжа слых, бо мяне ў ім і блізка

беларускасці, таму без нейкага татую сказаў:

— Ведаеш, зямлячка, а кава няхай ўсё будзе растварымай.

Што гэта? Бляянка (але ж і пахватная кабытіца!) падскочыла і чмокнула ў шчаку — мяне аж падкінула, бы ад улёку.

— Слышила, зазнайка?!.. — узнесла галёнкула і тоўхнула Тоню ў плячук. — Ишь, улеглася!

— Не трохай меня, командэрша! — Тоня павярнулася на бок і заплошчыла вочы, сіцілася.

Я сказаў да бляянкі:

— Сядай, Галіна, за стол, бяры асадку і ліст паперы — напішаш мне ўсяго адно слоўца.

— Только по-руски... И не какое там, бульбашское! — сказала і слухмяна ўсёлася за стол. — Ну, говори, учитель. Подопытны кролик на всё готов!

Я падумаў: «Няблага трываецца!». I прадыктаваў:

— Вполбората.

— Что-что?.. — настаярожылася яна.

Сакурсніцы, падалося, запаволілі дых, як знямелі. Тоня не варухнецца. I гэтая, з калочым паглядам каторая, бачу, пільна навукрылася і чакае.

Галіна хмынула, кінула асадку на стол і сказала:

— Учитель, я лучше отдамся тебе... Пусть они пишут. Идет? — Вышла з-за стала і падступілася да акна.

— Згода, — сказаў я і адзначыў: «А носіе — прыгожы, маленькі. Такія дзяўчаткі шчырэя і ўлюбчывыя». Пажартаваў: — Але спачатку кавай пачастую, а вы мне ў наступны раз смаконікаў з цыбулі прынясце, бо раскашаваць няма ўжо з чаго — гроши ў першыя дні распусціў, цяпер на бабах сяджу.

— На бабах звычайна ляжаць, падсекла мяне беларусачка — яна памяняла позу: сядзела на ложку, як турчанка, падкурчыўши ногі.

— Чаму ж — можна і седма... У мяне з табой атрымалася б.

— Фу, грубиян! — сказала тая, што выкрасае паглядам слёзы..

— Вы неиначе в Индии были... — дапытліва глянула на мяне і ўсёлася за стол, узяла асадку, напісала свой дамашні адрес і тут жа агучыла: — Кишинёв, улица Когульская, 11, Вероника Чопра.

— Пасміхнулася — прыязная ўсмешка, чаруе. Дадала: — Вдруг заболееш мной — позовеш, я приеду и вылечу. Эти две — задушват в объятиях, не доверяйся им.

— Вярнуся двору, зраблю калаўроцік і — чакай тэлеграму, — запэўніў я.

— Что ещё за коло в ротик?.. — надзвычайно сказаў яна і разгублена паглядзела на дзяўчат. — Кому мы пришли?.. Цінік! — Акругліла вочы. — Или я ослышалася, да?

— Он сказал: класі ў роцік, — пасміхнулася беларуска. — На минет намекает.

— I Вероніка як бы супакоілася, удакладніла:

— Всё правильно: где секс — там и минет. — Брыдз з яе твару сышла. — Не без того.

— Беларуска падманула цябе, — сказаў я. — Калаўроцік — гэта ворток...

— А при чём тут ворток? — здзіўлена спыталася Вероніка, і дзюбчык яе носа ўскінуўся ўверх.

— Сама ж згадала Індыю, а пра калаўроцік не ведаеш.

— На Храме любви подзялете-ла, что ли?

— Так. Там ёсць такі прыём: калаўроцік.

Тоня падышла да стала, выхапіла ў Веранікі асадку і на чыстым аркушы няспешна бадай што выдрукавала свой адрес: «Кішынёў, вул. Чэхава, 9, кв. 2. Антаніна Тырыя». Склала аркуш напалам, сунула ў папку з рукапісам і нечага раптам зарадавалася:

— Ой, дзеўкі!.. Мы думалі, што ён — паэт, аж не — празаік. — Узяла верхні аркуш, паднесла блізка да вачэй (у-у, блізарукая!), прачытала: — «Адам Лясота. Сонечны лівень. Раман». Стала насупроць мяне, паківала пальцам і зазначыла: — Не веру, што галадаеш... Празаікі любяць паесці. І гэты ваш, што на Марыйку запаў, лабацік, і выпіць не промах. Ён з сям'ёй у галоўным корпuse. Параіў узяць яго раман у бібліятэцы. Марыйка пайшла, і ёй там сказаі, каб паказала пісьменніцкі білет ці хаця б пущёўку. А ў яе — ні білета, ні пущёўку...

— Гэта чаму ж ён на Марыйку запаў, а не на цябе, зямлячку? — спытаў я дзеля таго, каб нешта спытаць. — Яна — што: прыгажэшная за цябе?

— Марыйка таксама піша. Друкуеца на старонках універсітэцкага альманаха. Я чула, як чытала яму свой верш. Ён хваліў яе, а жонка злавалася.

— Гэты лабацік — вядомы пісьменнік, Мартын Усвятка, — назваў я прозвішча землякі. — Раманы яго перакладзены не толькі на расійскую мову, але і украінскую... Эх, дзяўчата, дарма без Марыі прыйшлі. Яна і тут нешта сваё прачытала б. Я працу ў маладзёжнай газете, вяду аддэл пазіцыйны прозы — мог бы надрукаваць.

— Сёння Марыю заахламоніў ваш калега — сперш у рэстаран звадзіў, а цяпер яны... — Тоня перайшла на стоены шэпт, — у гатэлі.

— Нічога не разумею, — сказаў я. — На свае вочы бачыў, як адразу па слія сняданку дружнае сямейства паехала ў Севастопаль на экспкурсію. Вернуцца вечарам.

— Да не, класік кансультуе Марыйку... Першы паверх, пяты нумар, люкс.

— Зямлячка, не выдумляй абы-што! — я ледзь нагой не прытупнуў.

— Светыш — о-о! — дзеўка хітрая, — казала далей Тося. — Яна збірае фактуру для сэкс-рамана. Знарок спакушае мужыкоў... Піша толькі аб перажыткам. А выдумляе ўсякія там тэкставыя стыкоўкі ды зредку пейзаж. Асцятанні — голая праіда.

Галія:

— Штору, как мы и договорились, сдвинула в сторону, и я что-то видела...

— А канкрэтней можна? — ад пачутага мае рэбры сталі чапляцца адно за другое.

Галія, скіраваўшы на мяне кашэчкы зенкі, наўспрам, не стыдаючыся, сказала:

— Она раздela его...

Тося:

— Да гавары ўжо, Галька, не запінайся: ну мы ж — не якія там дзеці... Божа мой! Сама ў трусыках, без ліфчыка. А з яго ўсё зняла — голы, як бэц...

Галія:

— Да ну их!.. Сама говори.

— Ну, я... калі падступілася да акна, тут жа і ўбачыла, як ён ў грудзі цалаваў і на пупок перакінуўся... А ўжо калі заклаў яе пярэвяслы сабе за плечы ѹніжэй пабраўся, Марыйка ўхапілася аберуч за яго галаву, за вушы, да ўхіліца ўжо не змагла: ён так

кругнуў яе, так кінуў на пасцель, што аж тварам у падушку зарылася. А сам — наверх, падбіў ёй калені пад жывот, сагнуў. Левай рукой голаў хіліць уніз, а правай, бачу, трусікі — шах-шах, парваў... Марыйка віляе попай, выкручваецца. Але не крычыць.

Вераніка ўселялася ў крэсліца, брыкнула нагамі і сказала:

— А я камень держу!.. Мы уговорылись, что как закричит, подаст команду — разбиваем окно, спасаем Марийку.

Тося:

— Сучка!.. Не закрычала. Упала ў жарсць, забыла на ўгавор... Улагодзіла яго так, як цёлка бугая, пасля на спіну легла і ногі раскавезіла... Ён згорбіўся, як вусень, і давай валасатым задам бліскаць... Мяне занудзіла, і я — фу! — збліжалася. Нечага дрыжу ўсё, калачуся. Тут — чую: «Вам дрэнна?...». Мужычы голас. Спалохалася — глядзі! А дзяўчат маіх няма побач. Перада мной — мужчына, праўда, не голы, адзеты, прычапураны. Падваконне ў блявоціне. Мне сорамна. Аж бягучы мае дзяўчата з вядром і ануцкай. Гэта яны сказаі вахчёру, і ён кінуўся мяне ратаваць.

Галія:

— Вы извините... Пришли вот, всякой всячине наговорили... Может, и зря.

— Не зря!.. — рэзка паднялася з крэсліца «ўтомная» з асінай таліяй, то бок Вераніка. — Мы предупреділи человека! Марыйке экзотика нужна, на эротіке помешалася. Она завтра же, если не сегодня вечерком, начнёт и вас охмурять... То знайте, Адам: экспериментирует, чтобы затем в роман вплести кульбиты свои.

Як мог, я знарочліва спахмурнеў (шкада, не бачыў свой твар) і спытаў:

— Дзяўчата, а я хіба не творца? — апусціў голаў, глядзі спадылба. — Мне ж таксама пра нешта трэба пісаць — з пальца ўсё не высмакчыши. — І адпусціўся — зарагатаў, прыгавораючы: — Пашеха!.. Ну і ну!.. Лажануўся Мартын, нарваўся-такі... Бач, Марыйка нізынула Усвятку ў экстаз!.. Кажаце, пупок цалаваў? О-о, натхніўся! Гэта ж — новы раман! Во, я тут — паўмесяца ўжо, але і дваццаці старонак не напісаў. — І жартам, выстарчыўши ўказальны палец правай, як не клюнуў ім у плячук зямлячкі. — Спадарыня, я хацеў бы ведаць, як вашага башкы завуць — майго будучага цесця?

Тоня аж улякнулася — апусціла вочкі долу і неўтароп сказала:

— Па-бацьку я — Віктараўна... — Пасміхнулася і дадала: — І больш не выкайце са мной. Я не хачу аддаляцца, а надаварот... І тады мой тата ававязкова стане тваім цесцем. — Павісла ўніе на шылі ў выгукнула: — Адам, кавы хачу!.. З каўбаскай. Раніцай бачыла цябе ў краме — нечага смачнага накупляў. Кончык пяцірублёвай сервелаткі тырчаў з пакета.

— Хм... У такім разе — будзь гаспадыняй. Пакуль я гатую каву, тыробіш бутэрброды.

— О'кей! — Яна тут жа, як не ўподбег, хіснулася да халадзільніка, малога, які стаяў на кутным століку. Агучыла назуву: — «Марозка». — Адчыніла дзверццу, падзвівілася і гукнула да дзяўчата:

— Чуец?!.. Бутолька канъяка «Кішынёў» — наш, родненькі! — масла, батон, памідоры...

Мусіў прыглядзеца да Антаніны як след. Але ж і зіркатая, не якая там недарэка. І сама,

без прынукі падумала:

— «Паябярэшся з такай — будзе кішэні патрошыць, ўсё ўпільнуне і ў свой кашалёк утакхіць. З такіх рулівіц — самыя разумныя жонкі ў дужа сварлівія. Увагу любяць, кветкі... Падобна, не шлюшка, хаце — наўрад каб цнатлівая. З хопу-галопу не аддасца, але прывучыць можна... Каб толькі не з'ехала». Спытаў:

— Дзяўчата, цыбулі яшчэ мно-га няўбранай?

— Недели на две хватит, — сказала Галія. — Да у них здесь и арбузов гектара чатыре, если не больше.

Тоня:

— Выберу самачку і табе прынясу — паласуешся, натхненне прыйдзе — і земляка агоніш, — голасна рагатнula. — Пасля Марыйкі ён і радка больш не напіша. От, слова даю!

— Думаеш, яго творчая жарсць на Марыйку перакінеша? — пажартаваў я.

— Абавязкова!

— І дарма. Няхай бы не замаў-каў... Яго той-сёй з крытыкаў хваліць. Асабліва адзін мас-

коўскі, прыкормлены.

* * *

Зайшла Акломіна, павіталася і дадала:

— С твоего позволения — за-крою фортку. Покупалась... У нас тут и хорошо, что общий душ.

Зашла, вижу — занято. А ногі-то видны... Коврик, вижу, не общий, свой. Чистёха белорус, хвалю. Ты никак из Минска вещицу прывёз?

— Да што вы — тут купіў, на рынке.

— Видела твою книгу в біблиотеке. Знаю переводчика — ста-

рикашка известны. Но перевод авторизаванный. И он позволил вмешаться в его творческое эго?

— Слаба пераклаў... Мне давя-

лося паляпішыць тэкст.

— А ты по-руски со мной говори.

— Я разве не по-руски?

— Нет, ты — по-своему... Про-чла я твою книгу. Вот и пришла сказать, чтобы не строил из себя попугайчика... Не скрою, тебя на примету взяла ешё в день приезда.

— Это зачем?

— Взяла — и всё. Знать, прыглянулся. Бабе — закон не писан... И в корпус этот попросилась, и в столовой с тобой за один стол села.

— Ну вот... А на меня накинулись, что вас просто Варварой назвал.

— Конечно, я старше за тебя всего на какие-то семнадцать лет. Но я — не дешёвка, чтобы, толком не зная меня, начинали со мной ловеласничать. Да, я живу одна. Замужем не была. Того, кого любила всем сердцем, ночью забрали и увезли. Прямо от меня. Следили за ним. Даже и сегодня не знаю, кто и куда увёл. Он журналист был...

— Извините, Варвара Акімовна, если я чем-то обидел вас.

— Не извиняйтесь, я всё понимаю... И вот, пришла поплакаться у мужика на грудях. И забоялась вдруг: авось не поймёт? А ты и вправду холодно встретил, чужаком прикинулся... Одна-

ко — странно: ну ляжем мы в постель, станем ублажать друг друга, а говорить будем на разных языках? Не по-славянски как-то. — Пацягнулася, аж стала на пальчики, як балерына, і зачыніла фортку. — Сегодні ветер с моря, холодно. — Яна была ў квятастым халаце і чырвоных, на босую ногу, тапках-гамашах.

— Завчарася у тэя студэнточка была... Долго ты её не отпускал, поил, кормил. И потом она мылась, твоим полотенцем і грудкі, і куньку вытирала. Фигурка, правда, ладненькая... И как раз хохолок намачулила, в пене весь, и моет, моет. Да, соблазнил девку, хорош кобель.

— Вы это к чему, Варвара Акімовна?

— А к тому, что я — прошли-пила тэя. Ждала, пока всё сама собой станется. Ах несталось... Ты замазался. А вдруг подцепил гонорейку? Молодые — такие: вчера одному дала, сегодня — другому... Да ладно, я — доктор, и знаешь — уролог. — Акломіна пахмурылася і — патрабавальна:

— Чего стоиш? Снимай штаны — посмотри, что у тэя там, не капает? — і шумна рассмяялася.

— Вроде нет... — і я ўжо сам пайшоў у наступ: — А дзе гарантія, что ад вас якую-небудзь малочніцу на займею?

— Хацела, каб я аповесць ейную прачытату.

— І ўсё толькі? — писатель — писателью всё надо знать. Но не обязательно всеми болезнiami переболеть. Мы учимся на опыте других. Так-то, дорогой. — Блізка падышла, і на мяне дыхнула надта прыемным пахам — духі, пэўна ж, французскія, і яна не пашкадавала іх: акропіла не толькі завушду, як звычайна робяць жанчыны, але грунтой «надушыла» бадай і свае дзве напаўрасплененія русыя коскі, што ляжалі наперадзе, споверх даволі выразных, дарма што і пад халатам, грудзей.

— Пажартавалі ў хопіц... Вы ўжо даруйце мне, калі што не так сказаў.

— К тебе дама пришла — и вся раскрылася... Не думай, что это легко мне было сделать.

— Не думаю, бо ўсе мае думкі ўпрочкі збеглі.

— Угошай, чэм богат. А нет — ко мне пойдём. На сегодня хватит работать — отдыхаем! — Зноў пасміхнулася і як ўсё роўна апраўдаўца пачала: — Тебе купаться вздума-лось. Тут меня і взорвало: «Ага, белорус, значит, студэнточку ждёт. Ну, коль он такой чистёха, то я к нему чистен'кай заявлісё!», — Падышла і бадай вышыгla мяне з-за стала (дужая — каня на скаку з капытоў саб'е!), штурхнула на ложак. Нішто сабе жарты!

ПЕРАКЛАДЫ

18 (10)

► ВЕРШЫ

ШЧЭ ПАЖЫВЕМ У СКРАДЗЕНАЙ АЙЧЫНЕ...

(з антології «УКРАІНСКІ МАЙДАН»)

Валадзімір ЗАБАШТАНСКІ

(1940–2001)

Бітва з каменем

Вяртаўся з кар'еру дадому
У робе ад пылу белай,
Нёс цяжскую ношку стомы
На гнуткім і дужым целе.

Шлях п'яна звіаўся ў полі,
Скрыпелі дубы ля хаты.
Тым вечарам, як ніколі,
Хацелася спаць упасці.

А пальцы ж у кроў пабіты,
І ныні мазолі глуха.
Імша малатка ѹ граніта
Гучала ѹюноч ля вуха.

Заснуў — як у Лету кануў,
З цяжкім, як сталь, рукамі.
І снілася: заўтра Ѹстане
І пераможса камень.

Барыс ЧЫП

(нар. у 1946 г.)

Лось

У малінавым звонкім ранку
Зіхацелі слязінкі рос,
Да сасны прытуліўшыся ранаю,
Паміраў крутарогі лось.

Яму ѹ вочы ляцелі кедры,
Біў у вуха птушыны піск,
А хлапец у спарттыўных кедах
Вочы зеўзіў, нібыта рысь.

Дзеля славы ці для забавы...
Стрэльбу ўчора хлапец купіў.
Перши стрэл — і нябёсны ўпалі,
І разліўся ля ног блакіт.

Лось канаў у няспечных муках,
Капытамі світанак грэб.
А скроў мукі дрыжэлі руکі,
Што учора трымалі хлеб.

Багдан ЧАПУРКА

(нар. у 1949 г.)

Песня песняў

Цнатлівае слова маўчацьме на дне.
Буслы адляцелі. Не дыхае неба.
Памёр сіні конік. Туман адсінеў.
І маці заплакала ѹ скібачы хлеба.

Нікога ѹ нічога ѹ самотнай душы.
Не стала натхнення у прыцемку хаты.
Стаміліся вершы выцягваць барышы
За вушы апенъкаў — выспеўваць рулады.

Згатую вячэр. Павекі зляплю.
І неба, што ўпала, засею агнямі.
Усё, што пяшчотна ѹ сусвеце люблю,
Усё, што даўно ўжо за намі, за намі...

Віктар БАРАНАЎ

(нар. у 1950 г.)

А як бы вам, цётка, з калгасу
«Наказ Ільіча»
заміж гектару бураковага плану —
ды засен густую ад пальмавых шат
на пляжным беразе цёплага агняйу;
ды шээзлонг (вы ѹ слова такога не чулі), ды
купальнік-бікіні заміж плісавай «лабуды»;
а косы каб вашы зрудзелі
ад марской вады...

Што было б тады?

I каб не вы да поўначы таўкітіся ѹ двары
(звары, паднясі, прыбяры, дагадзі ўсім
паспець...),
і каб рана-раненка, на досвітку, на зары
усмешлівы негр вам каву падаў у пасцель
і чытаў з газет, пакуль вы кавуеце
ў смак,

як паром затанчӯ, як у полі загніў бурак.
Ну, а вы б смуткавалі з чужкай бяды.

Што было б тады?

A ўвечары, пасля адведзін сталіцы,
накупіўшы ѿсяго для мужа, сябе і малечы,
Вы не ўпалі б знямоўсана у падушку ніцма,
A прыйшли б адпачыць на мой пастычны
вечар.
Вы сядзелі бу зале і думалі: Не,
Ніхто так не піша, як Байран
або Манэ...»

Вы ўяўляеце, цётка, што было б тады?
Цётка, цётка! А якія ж вашы гады...

Галіна КІРПА

(нар. у 1950 г.)

Душа цяпер — як рэчка ѹ ледастой.
І кожны спогад — як забыты міф.
Ніхто не прыйдзе і не загаворыць,
ну хіба што — біблейская Юдзіф.

Душа бы нітка — тонка, дык і рвеца.
І кожны спогад — каменем на дне.
Ніхто не глянне і не пасмігнецца,
хіба што кветка, што цвіце у сне.

Душа — бы лета бабіна — блукае.
Пакуль снягамі шлях не занясе...
А сум, бы смерць, у вочы зазірае,
I паразненеюць вочы пакрысе.

Анатоль КІЧЫНЬСКІ

(нар. у 1950 г.)

Ціша.
Не кроны — кароны.
Свята зімы ѹ сасняках.
Жомчугам крыл вароны
Ззяюць на белых снягах.

Нетры высвечвае іней,
Бы ѹ чорна-белым кіно,
Свєціца промнямі ліній
Памяць, а ѹ ёй — адно:

Тонкі, як звон патрона,
Зграй сабачай брэх.
Белай
маланкай
варона
падае ѹ чорны снег.

Таццяна ЯКАВЕНКА

(нар. у 1954 г.)

Гоголь піша «Тараса Бульбу»

Балтыйскі вецер снег калыша.
Над Пецярбургам дзень патух.
А Гоголь піша. Гоголь піша
Пра Запарожскай Сечы дух.
Канае гордая Ўкраіна,
Абклала край ярлом зіма...
Драпежны воблік Кацярыны
Паўстаў над ёю, як чума.
Здавалася б — ужо навекі
Забыта. Спіць пад палыном.
А Гоголь піша. I ад ветру
Хавае свечку пад крысом.

А Гоголь піша.

Піша Гоголь.
На свечы свеціца сляза.
Народа сіла, праўда, воля
Скрозь душы мёртвия ўзышила.

Ігар РЫМАРУК

(1958–2008)

Начная рака

Азіраешся, як на свіст,
ты на кожны пагляд і подых.
Металёвы, цяжкі падаліст
асядзе на вымытых сходах.
Ты ступаеш на мост.
Ты прыйшоў да начной ракі.
Ты шчыч верыш у водную цемень,
добра дух — і табе неўсямкі,
скуль з'яўляюца цені.

Абвядзі сябе колам! — за міг
кожны подых і погляд звяне,
і рака заскрыпіць,
і падымецца вечка туману,
і узікнє над водамі панна —
не з далёкіх сталіц...
Кропля белая з рванае раны!
Рассыпаюца чорныя косы!..
Той жа страх? Кали слова пачуеш такія? —
«падыміце мяне, нябёссы!»
Ці паднімеш,
уцякаючи преч нацянкы?
Дыбам — мост у разбуджанай пене!..
За ракою крычаць цягнікі,
а не трэція пеўні.

Вікторыя КЛІМЯНТОЎСКАЯ

(нар. у 1961 г.)

А, магчыма, мы — толькі пчолы?
Наша доля ѹ ablозе вех.
Што не можна — таго ніколі.
Што захочацца — тое грэх.

Адабраная кімсьці ява.
Наша мройлівасць — атавізм.
Нам не нудна і не цікава,
Што нам джала і што нам віск.

Мы не ведаем, што будуем —
Наша слава — бяздумны лёт.
Не пытаем, каго гадуем —
Наша справа — у сотах мёд.

Жыць без болі, сыйсці без болю.
Крылы ангелаў — з яснатаў.
А калі мы — усё ж не пчолы,
Што тады?

Ігар ПАЎЛЮК

(нар. у 1967 г.)

Ты не прыходзь, мой час дойгачаны.
Чаканне ёсць. А восені няма.
Душы даніну я сплачу паўстаннем.
А потым — цела ѹ шнарах і дымах.

Мы вучні смерці. А жыццё нам — свята.
А я люблю вас, людзі, нібы брат.
О як я перад вамі вінаваты!
Нібыта перад Госпадам — Пілат.

Легенд эпоха — ты шчыч не мінула.
Мой родны лес — ты мой дзіцячы лёс.
Мая душа згадала і ўздыхнула,
згубіўшы знічку ѹ пазухах бяроз.

I ты, i вы... Люблю, каго не знаю...
Мінае ўсё. Мінае. Пустата.
Лагодны вецер лірыку гартае.
Глядзіць бабуля юная з вакна.

Гарачы цені. Я ведаў вішиню белай.

I тут сябры.
Люблі і пілі.
Так ёсць ужо...

Каб шабля не ржавела —
Зрабі ты яе з вosку
I спалі.

Аляксандр ЯРАВЫ

(нар. у 1970 г.)

..Шчэ пажывем у скрадзенай Айчыне.
Бо краі — не наші. I грэх на ім — не наші.
Шчэ пасмакаем на вар'яцкай трывні
Віно бязвер'я з харалужных чаши.

Шчэ пажывем. Шчэ трохі паўміраем.

I так мінаем.

Цені нашых крыл
Прыкметіць хто над звар'яцелым краем?

Бязвокі змрок. I неба зіхаціць

Не нам, не нам.

I болем непадкупным

Мы ўмерзнуць мусім у прадонны глей,

Каб даў Гасподэй не нам —

дык хоць наступным

Знайсці ў сабе украдзеных сябре.

Мы паслінуліся на выстылым карнізе,

Не давяршыўшы дум... На строме сноў.

Бо час — не наш.

Таму на ўласнай трывні

Мы п'ем віно з уласных чарапоў...

Аляксей БІК

(нар. у 1980 г.)

Я Вас прыдумаў так, як захацеў...
Самота нема грукала мнё ў скроні,
Сіскаліся у роспачы далоні,
Гайдайся свет у кронах чорных дрэў...

I сыпаліся зоркі на чало,
Рэальнасць пачыналася з падману...
Я не настаў... Я так і не настану,
Бо Вас няма ѹ ніколі не было.

Я вас сабе прыдумаў проста так...

Каму якая да таго ёсць справа?

Я вас люблю. А вы мяне — таксама.

Я вас — да смерці. Вы мяне — ніяк.

Антаніна ЦІМЧАНКА

(нар. у 1988 г.)

Я хадзела б табе прысніца
(я змаркоцілася ѹ бязвер'і),
каб у руکі, ды не сініцай,
жаўруком каб, але не ў небе?

Сцэжска сцелена-перасцелена,
а вакол ні адной душы...

Божка, дзе яно, Божка, дзе яно,

Божка, дзе яно? — адкажы.

Ярына ЧАРНЯК

ВЕРСИИ

ПРЫГОДЫ ПАЛЕСКАЙ ТАПАНІМІКІ

Аляксей ДУБРОУСКІ

**Тапаніміка як ніякая іншая
навука прыгадчыняе загадку
нашых вельмі далёкіх
прашчураў. Зробім спробу
прабраца ў балота за яго
прыгодамі...**

Менавіта балоты са шматлікімі рэкамі і азёрамі дапамаглі палешукам дажыць да сённяшняга дня. Свет старажытнага чалавека быў простым. Увесе космас «круціўся» поруч. Багі жылі ў суседнім лесе і рацэ, душы продкаў сыходзілі ў найблізкае возера або крыніцу, целы іх былі пахаваныя ў склепе пярэдняга пакоя, а чэрапы — у Чырвоным куце хаты. На Дзяды пакідалі ім ежу на стале... Усё жыццё язычнікаў ішло на рэлігійным, містычным фоне, дзе складана было падзяліць Яву, Неба, Дунай і Лесьну. Два апошнія паняткі звязаныя з замагільнім светам і душамі памерлых.

З паўднёвага боку да Пінска падыходзіць раўчук Ступа, з XVI стагоддзя канал. У далёкім дзяянінстве бабуля прымушала мяне ў ступе таўчы збожжа на крупы. Маё пакаленне добра ведае, што такое ступа. Аднак у вельмі далёкі часы людзі называлі навакольнаму свету праста так не давалі. Яны мелі заўсёды нейкае сэнсавае і ахойнае прызначэнне. Год ахвяраваў я на вызначэнне слова Ступа, і мае пошуки ўяўчаліся поспехам. За словам адкрываючыся ланцужок значэнняў ад часоў прыходу да нас першых індаеўрапейцаў да чырвонаармейскіх будзёнавак. Першапачаткова ступай называлі буддзійцы невялікі сферычны купал для захоўвання рэліквій і тэксташ законаў. Нешта падобнае ёсць у сінагогах — біма. Калі гэты народ 5000 гадоў назад пачаў перамяшчацца з поўдня да нас, то, натуральна, «ішоў» са сваімі багамі і звычаямі. Дайшлі да нашых балот, знайшлі прыгожае месца на высокім беразе безназоўнага раўчука, збудавалі ступу-капліцу, дзе захоўвалі свае «скрыжалі», а рочку назвалі Ступай або Святой. Цікава, што кумранскія летапісы з тэкстамі з Бібліі захоўваюцца ў Іерусаліме ў адмыслова пабудаваным музеі ў выглядзе сферы-ступы. Такі ж выгляд маюць купалы хрысціянскіх цэркваў візантыйскага стылю. «Кіпъ» ў Кракаўскіх габрэйў мелі таксама выгляд ступы і потым падчас грамадзянскай вайны ў Расіі перайшлі ў форму галаўных убораў — будзёнавак. Неверагодна, але факт: мы з падобнымі галаўнымі ўборамі ходзім цяпер у лазню...

Мы знайдзем яшчэ і іншыя значэнні «ніяпростага» слова ступа: пасудзіна для падрыхтоўкі святога напоя... Такі выгляд паўсферы мы бачым у галаўным уборы ў кіеўскіх князей — гэта юдзейскі шлем ад сефардской скрынкі для захоўвання Торы. Нядаўна па тэлебачанні паказвалі Тыбет — і на ўскрайніне вёскі стаялі Ступы. Якую ролю яны выконвалі для паселішча, мы ўжо

можам здагадацца, але могуць служыць і магільняй. Думаю, толькі адно гэтае слова ў назове непрыкметнага раўчука дае масу цікавага матэрыялу пра людзей, якія пражывалі тут у вельмі далёкія часы...

Раз'яздка очы па Палессі, чаго мы толькі не сустрэнем! Ёсць і Біблейская гара Харыў на беразе Ясьельды ў Пружанскім раёне. На ёй раскінулася вёска Харэва, сінонім Сінага. Вёска Харомск Столінскага раёна размясцілася на месцы невялікіх капліцаў — харомаў на быльм свяцілішчы язычнікаў. Вёска Вялесніца ў Пінскім раёне з'явілася на месцы збору душаў памерлых — вялісаў. На рацэ Струмень, якая падыходзіла да Пінска (чыпір носіць назыву Прыпяць) людзі ўшаноўвалі каменныя багоў, і ў пісмовых крыніцах за XIX стагоддзе гэта пацвярджаецца. На беразе стаялі два каменныя крыжы. Адзін я знайшоў каля Турава з выявай твара бoga.

Спынімся на беразе возера Пяшчанага ў вёсцы Одрыжын Іванаўскага раёна — ды ўявім, як язычнікі ўпрыгожвалі галінкамі ды кветкамі «одр» — ложа для крамацы нябожчыка. Рабілася гэта заўсёды ля вады. Не будзем палохацца, калі спынімся каля вёсачкі Вілы Іванаўскага раёна. Побач размясцілася вёсачка Каролін, правільней было б «Каралін», што азначае падвойнае сковішча бoga сонца Ра. Месца гэта ў першай палове XVI стагоддзя належыла сям'і Дастаеўскіх, былі яны тады яшчэ Ірцішэвічамі.

Смерць (вал) сабе людзі знаходзілі каля вёскі Валішча Пінскага раёна скрай велізарнага балота. Гэта магло быць месца рытуальнай смерці, або па старазадзе, калі чалавек становіўся клопатам для племя — пасля 60-і гадоў. Запраўлялі гэтай справай кавалі (каве — забойства), і назваў такіх па Палесці шмат, дзе жыў і праводзіў рытуальныя забойствы каваль. У гэтым слове ёсць яшчэ «аль» — святы, што пацвярджае «ніяпростое» значэнне гэтага. Напрыклад, кельты (іх далёкія продкі жылі і на нашай палескай зямлі, носьбіты зарабінек культуры, 2000 гадоў

назад) вельмі шанавалі багіню Кавенціну...

Плывучы па Прыпяці на ўсход у вусце Гарыні, сустрэнем назоў урочышча Нырча. Таксама не-звычайнае слова, азначае «ныра» везку, вялікі слуп, а ў паганская часы ім быті драўляныя ідалы. Месца было стратэгічным на стыку вялікіх рак, і людзі спыняліся, каб пакланіцца багам, прынесці ім ахвяры.

На рацэ Моства (па мясцоваму Моўства) у Столінскім раёне можна паплакацца, бо слова гэта азначае галасіць, плакаць на «мосце», за якім пачынаецца іншы свет. Назва ракі азначае мост у свет мёртвых... У Лунінецкім раёне ёсць вёска Кажан Гарадок. У сучаснай інтэрпрэтацыі вам яго назыву звязуць з рамеснікамі па апрацоўцы скур-«кож», але, я думаю, яно ідзе ад слова «ко-жан» — настаяцель язычніцкай капліцы з ідалам. З замагільнім светам звязаныя Манькавічы каля Століна. Мані — багі замагільнага свету, прывіды, ды і сам Столін азначае месца святога сковішча, можа, бoga Горыня. «Каве» — азначала не толькі забіваць, але і шабаш ведзымаў. Рака Гарынь робіць стромкую завесу і падыходзіць ушчыльную да парка і ўзвышша, дзе і праходзілі язычніцкія ігрышчы, або шабашы, тагасветных сілаў.

Зусім нядайна мы даведаліся, што культура штрыхавай керамікі, што змініла цэнтральную і паўночную частку краіны, а на Палесці зарубінек, далі пачата кельцаму, а потым заходнім народам, а Палессе дасягала яшчэ паморская культура, і было гэта 2500 гадоў назад. Што ж ад яе засталося ў нас? Назва Брэст ідзе ад старажытнапрускага «браст» — брод, а што далей на ўсход? У Столінскім раёне, як нідзе, на кожным кроку сустракаеш найдастаражытную тапаніміку. Тут і багі Хорс і Тор (Тур), племяніны жывёлы-абярэгі: Лісы і Арлы, а вакол Альманскіх балотаў, якія носяць агульную назыву Мерлін, і зусім, можа, захоўваеща даўніна яшчэ з каменнага веку. У апошнія гады кельцкага чараўніка Мерліна па тэлебачанні ўспамінаюць часта. Большасць вельмі

Рака Ступа

старых слоў складаюцца з двух або трох каранёў. Так і Мерлін цалкам адпавядае старажытнаму азначэнню: «мер» — смерць, а «лін» — сковішча. Гэтыя балоты, найбольшыя ў Еўропе, і сёння ўтойваюць у сабе шмат таямніцаў і небяспек, тым больш, што на яго месцы з 1962-га 45 гадоў гадоў дзеянічаў ваенны палігон, а Мярлінскія хутары ў сувязі з гэтым былі выселеныя. Гэтае балота разам з лясамі па астрахавах займае не меней 95000 гектараў. Вакол іх рассыпаныя кола вёсак з архайнімі назовамі: Альманы, Хатамель, Любэр (чыпір Рубель), Альпень, Вялемічы, Рамель, Мачуль, Цярэблічы, Аздамічы, Кароцічы, Храпунь (выселеная), Рубрынь (выселеная), Столін, Манькавічы, Бярозна (Беражное), Колкі (выселеная), Альшаны, Радзілавічы. Усярэдзіне масіва ёсць урочышчы: Каменнае, Люцецкае, Вілля, Хомішча, Убога, Любухна, Некрэм, Чырвонае, Ляды, Валасень, Магілкі, Кадзільнікі, Капішча, Вялеснікае, Калода, Слуцец, Куплішча, Волат, Дряян, Пагібел, Лешкаў, Копча, Неўле, Любатынь. Усе яны нясуць у сабе паганская карані. Да прыкладу — Кароцічы. «Кара» — плач па памерлых. Вёска размешчаная на беразе ракі Моства, а яна, як ужо згадвалася, азначае мост у іншы свет. Або два ўрочышчы Каменнае і Люцецкае, гэта адно і тое ж. У гэтых урочышчах стаялі каменныя ідалы. Паколькі гэтае тэрыторыя «безкаменная», іх — крыжы, знакі сонца — сюды,

верагодна, прывезлі. Вельмі цікавы «Хатамель». «Хат» — азначае зіхацець. У тых часы такай уласцівасцю валодалі толькі багі, што і пацвярджае канчатак слова «ель». У кіламетры ад вёскі археолагі выявілі і раскапалі старажытны гарадзішча і паселішча з акропалем. Гэта высокое месца ў пойме Гарыні. Гарадзішча ўяўляе сабой невялікую штучную круглую гару, абнесеную ровам. Да VII-га стагоддзя выкарыстоўвалася яно як жыллё, потым тры стагоддзі — як свяцілішча. У X-м стагоддзі людзі адтуль сыйшлі, магчыма, бліжэй да Прыпяці, на месца цяперашняга Давыд Гарадка. Адкрытыя культуры ў гэтым месцы адносяцца да зарубінек, пражскай і Лука-Райкавецкай.

...Палессе выключна цікавае для разумення гісторыі насељнікаў, якія тут жылі. Можна зрабіць і спробу дашаць паходжанне ў цэлым назову Палессе. Гэта спецыфічны край, дзе прыродныя ўмовы не давалі магчымасці займацца земляробствам — толькі жывёлагадоўляй і рыбалоўствам. «Палес» — бог пашаў. У гэтым слове ёсць і яшчэ адно «адценне»: поліс — слуп. Пад слупамі разумелі выключна ідалаў, значыць, гэта яшчэ краіна ідалаў і духаў.

Вельмі цікава было разабрацца з назовай ракі Піна. Я схіляюся да кельцкага (а кельты тут праходзілі і жылі): «пін» — узвышша, і «рінус» — хвоя. На Палесці заleşенія тэрыторыі на 62% занятыя хвойя. Раку сядра хваёвых выспаў узвышшаў і называлі Пінай.

У кельцкай мове мы знайдзем шмат знаёмых слоў: Белен — адзін з галоўных багоў кельтаў, а ў Драгічынскім раёне ёсць вёска Белін, з коранем «белы» наогул шмат паселішчаў... Другіе — жрацы, чарадзеи, ведзьмакі, якія жылі па беларускіх раках Друя і Друць; Дзіс, Дзіт — багі падземнага свету, звязаныя з ракамі Дзісной у Віцебскай вобласці і Дзітвой у Гарадзенскай...

Нават гэтыя прыклады паказваюць, наколькі тапаніміка можа служыць скарбніцай шматлікіх захапляльных гісторый!

Кароткі экспкурс у свет далёкіх продкаў і прывідаў, рытуалаў і свяцілішчаў часова прыпынім, каб даць магчымасць чытачам самім прачуць таямніцы, якія дагэтуль хаваюць палескія балоты і ласы...

Гара Багор

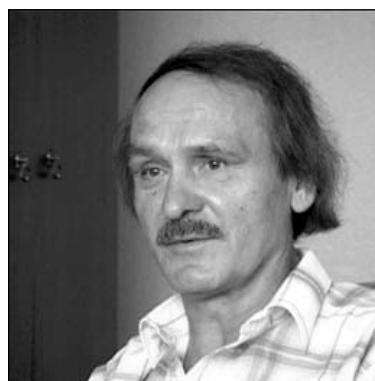
ЛЕКТОРЫЙ

ДАЛУЧАНАСЦЬ ДА СПОВЕДЗЯЎ НЕЧУЖЫХ

ВАСІЛЬ САХАРЧУК — ПЕРАКЛАДЧЫК

Алесь КАСКО

**Ходзіць між намі,
берасцейцамі, і сябрамі-
валынянамі літпоказка. «Адзін
з маіх вершаў Васіль Сахарчук
пераклаў так, што ягоны
варыянт мне спадабаўся
больш, чым арыгінал», —
ухвальна выказаўся аднойчы
Іван Чарнецкі. Мы падхапілі:
«І ты, Іване, потым пераклаў
наадварот — з беларускай на
украінскую?..»**

Алесь КАСКО

У гэтым жарце праўда толькі ў тым, што да перакладаў Сахарчук ставіўся з усёй адказнасцю. Аднак у яго ні разу не ўзнікала памкнення пераўысці ў майстэрстве арыгінальнага аўтара, што, урэшце, таксама ўваходзіць у разуменне адказнасці. Не падражай ён і перакладчыкам, вольным стылізаваць верш «пад сябе» ці аж на сотню радкоў павялічваць паэму, а то і дапісваць цэлы раздзел да яе. «Я спрычыняюся да аўтарскіх споведзляў, — казаў калісьці Васіль, — пранікаюся імі, але не забываю, што гэта ўсё-такі іх споведзі, нечужыя мне, ды — іх».

Ягоны слушны прынцып — чым менш «выстаўляць» сябре, а як мага паўней і дакладней падаца свайму чытачу таго ці іншага замежнага паэта...

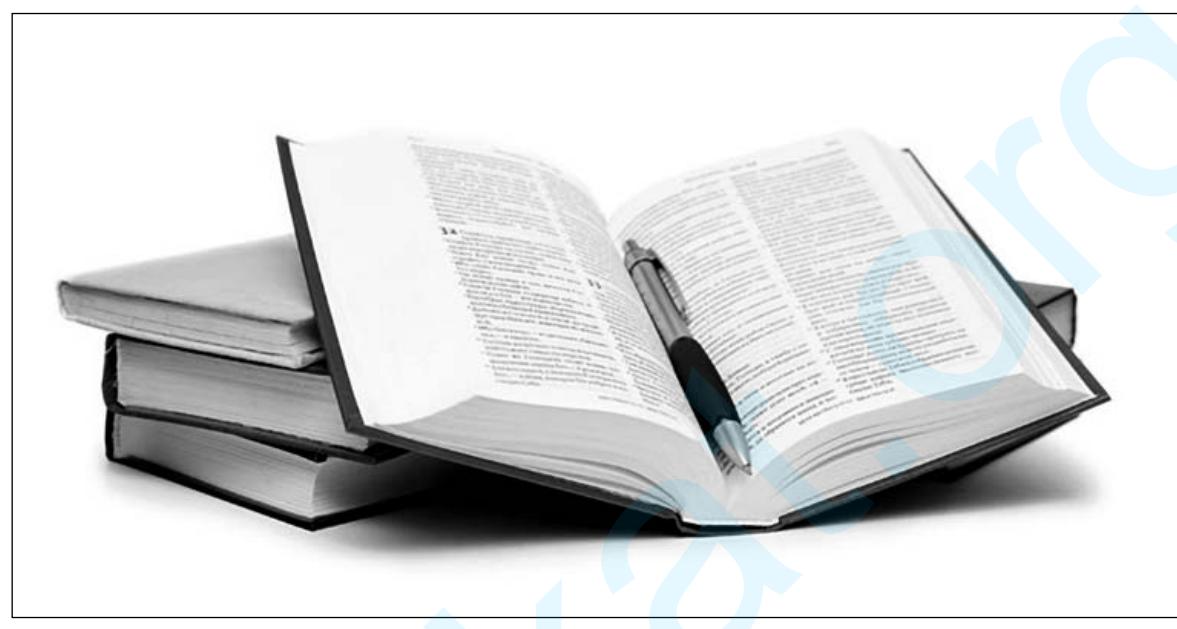
Станоўленне Сахарчука-перакладчыка пачалося ў гады яго вучобы на філфаку БДУ (1970–1975 гг.). Акурат — з вывучэння балгарскай мовы і знаёмства з балгарскай літаратурай; у яго перакладных паэтычных твораў з яе непараўнана больш, чым з якой-небудзь іншай. Далучанасць да балгарыстыкі, чаму ў немалой ступені спрыяў універсітэцкі настаўнік і старошы сябар Ніл Гілевіч, абудзіла цягу паэта да перакладчыцкай дзеянісці наогул. Спачатку на ўзору асобных твораў асобных аўтараў. Штуршком да працы нярэдка быў звычайны рэдакцыйны заказ; гэтак, напрыклад, у альманаху «Братэрства» з'явіўся перакладзены ім для творчага конкурсу «Веснавая навальніца» Ф. Цючава і «Ветразь» М. Лерманава, у часопісе «Крыніца» — некалькі вершаў В. Стуса як штрыхі да аўтарскага партрэта. Але ўжо з гэтых імёнаў відно, што выбар не зусім выпадковы (паэт, урэшце, мог бы ад закazu адмовіцца). Той, для каго пераклады — не асноўны

«хлеб», бярэцца найперш за блізкі яму верш блізкага паэта, што і назіраем у Васіля Сахарчука. Глыбінёй паэтычных перажыванняў і пластычнасцю формы прывабілі яго вершы балгару A. Далчава, X. Радзеўскага, T. Клісурава ды іншых, рускіх D. Самойлава і Ю. Левітанскага, украінца I. Чарнецкага і В. Гэя... Яны ў той ці іншай ступені рабіліся «саўтарамі» творчасці самога В. Сахарчука, асабліва ў апошні яе перыяд — перыяд напружаных пошукаў, яскрава адлюстраваных у выніковым, пасмяротным зборніку (у тым ліку і выбранных перакладаў) «Мой вечны бор». Самы адметны, наватарскі твор тут — «Споведзь самотніка», прамоўленая аўтарам ад імя фізічна адсутнага сябра (адсюль нечаканы жанр — вершанемы). Узнікненню аўтарскай ідэі і яе арыгінальнаму ўвасабленню далі імпульс сумна-іранічныя радкі сучаснага балгарскага майстра асацыятыўнай мініяцюры З. Кісёва:

*Надыдзе дзень,
калі я скончу свой верш.
Усё ў ім будзе строга і прыгожа —
ні слоў, ні гукаў...
...чыстыя настасці аркуши,
можа, гэта і ёсць
мой самы завершаны верш!*

Іранізм Васілем Сахарчуком пераўтвораны ў трагізм, а чыстыя аркушы, перакладзены ім «з мовы ветру на мову людзей», сталі лістамі з таго свету. Як выявіў лёс — і яго асаўтымі лістамі.

Зусім не выпадкова ў спадчыне Сахарчука-перакладчыка аказаўся самы знакаміты верш Э. По «Крук» з яго містычным рэфрынам-закляццем «nevermore», літаральна — «ніколі больш», такім загадкам, што многія іншыя перакладчыкі пакінулі гэтае слова без адпаведніка. І сам вобраз крука-крумкача, і ўсі масацкай тканіна твора настолькі непаўторныя, што робяць верш фактычна неперадавальнym, прынамсі — у адным якім-небудзь варыянце-перакладзе. Нездарма расійскія складальнікі зборнікаў

пазіції Э. По не абмяжоўваюцца перакладам M. Зянкевіча, на іх думку найбольш дасканалым, а падмацоўваюць яго сямю-васьмю варыянтамі іншых перастаўральнікаў верша на расійскую мову — В. Брусава, К. Бальманта, Д. Меражкоўскага і г. д. Словам, ніводзін з варыяントаў не «кананізуецца».

У анталогію пазіціі свету ў беларускіх перакладах «Галасы з-за небакраю» (2008) уключаны толькі адзін пераклад «Крука» («Крумкача») — Алена Мінкіна. Ягоны варыянт складальнік анталогіі Mіхась Скобла лічыць хрестаматыйным, і выключна з-за гэтай прычыны пераклад В. Сахарчука альпіністу па-за кнігай. Як і ў нядайшніх выкладзеных «беларускамоўным» зборніку твораў Э. По «Маска чырвонае смерці», у якім падаюцца два пераклады «Крумкача» — А. Мінкіна і А. Хадановіча. Шкада, што В. Сахарчук і тут застаўся забытым, — шкада, бо ва ўрон усё гэта найбольш поўнаму ўспрыняццю твора геніяльнага амерыканца і праяўленню магчымасцей беларускага паэтычнага слова.

Пераклад Васіля Сахарчука, як мне здаецца, не без выдаткаў у перадачы арыгінала, дзе ўсё з'яўляеца глыбока змястоўным: чаргаванне рэфрынаў (не адно «nevermore»), сугучнасць імя Лінор з магічным словам-закляццем, ня-

роўнаскладавасць радкоў, рытмічныя перабівы, анафары, гукапіс і многае іншае. Аднак галоўнага перакладчыка дасягнуў: захаваў безумоўны прынцып Эдгара По — прынцып адзінства ўражання, які дазваляе трывалы чытачу ў напружанні ад першых да апошніх радкоў. І адпаведнікі магічнаму англійскаму «nevermore» прымалыны — «і ўсё на тым», да таго ж узмоўнены, пачынаючы з восьмай строфы верша, не менш катэгарычным «ніашто»:

*...«Госіць мой, пеклам блаславёны,
як цібэ ў садах Плутона,
царстве змрочным і глухім,
клічучы цені?» І ён каркнуў
змрочным голасам глухім:
«Ніашто!» — і ўсё на тым.*

Якні прываблівалі В. Сахарчука вершы на англійскай мове, якую ён таксама някепска засвоіў, іначай — такое яшчэ адно ягонае правіла — не браўся б перакладаць з яе, паэт застаўся адданым на ўсё жыццё юнацка-студэнцкому захапленню. Роднасныя душы па-за межамі айчыннай пазіціі ён шукаў найперш сярод балгарскіх аўтараў. Гэта было як бы наканавана. «Ды ты і звыгледу падобны да балгарына!» — не аднойчы жартавалі сябры і пацвярджалі іншы раз памежнікі, з якімі Васіль сустракаўся ў часе вандровак менавіта ў Балгарыю.

«Сваіх» паэтаў ён знайшоў у асабах двух рамантнікаў і сімвалістаў П. Яварава і Д. Дэбелянава, пераклады з якіх давёў да аўтому кніжак. Паэтаў супяречлівых і трагічных, як само памежжа XIX–XX стагоддзяў. Што перажыў у гэты перыяд балгарскі народ? Ращучую барацьбу супраць турэцкіх каланізатораў, абвішчэнне незалежнасці і тут жа — дзве Балканскія вайны, тэртыярыйныя страты, расчараванне ў саюзніках і, у значнай ступені, ва ўласных сілах... Крах патрыятычнай надзеі П.е. Яварава, аднаго са змагароў за свабоду, стаў прычынай таго, што ён «адвярнуў позірк ад навакольнага свету — скіраваў яго ў сябе, каб убачыць сябе, абцижкаранага спадчынным пракляццем» (Г. Мілеў).

Ад надзеі да смутку і пакутлівага раздуму над светам і жыццём ішоў таксама Дзімчы Дэбелянав. Ягонае расчараванне

крытыкі звязваюць перш за ўсё з расчараваннем урбаністычнага «пакалення, якое прыйшло з правінцыі ў Сафію, прагна ўдыхнула паветра культуры і раптамі страціла ўчарашнью непасрэднасць» (П. Зараў). Аднак жа, як і Яварава, яго глыбока трывожыць гісторычнае доле роднага краю — «краю пакут і ярма». І на фронт Першай сусветнай вайны паэт ідзе добраахвотнікам не толькі дзеля ўцёкаў ад «тлуму зямнога».

Iх, духоўна і творча блізкіх паэтаў, яднаюць і неаднаразовыя трагедыі ў інтымным жыцці — то маральныя, то фізічныя страты сваіх каханых, і ранняя гібелі іх саміх, якую кожны прадчуваў. Прадчуванні фатальна спрадвадзіліся: П. Яварав скончыў зямныя шляхі самагубствам — у 36, Д. Дэбелянаву супстрэй смерць на фронце — у 29...

Сімвалізм — з'ява шматгранная, яна не ўмяшчаеца ў рамкі нейкай дактрыны, застылай тэорыі. У яго выдатных балгарскіх прадстаўнікоў сімвал рэдка калі замяняў образ рэальнага свету, якім бы гэты свет ні быў чужым і непрымальнym, песімізм і ўпадніцтва не выклочалі жадання «трапіц да радасці на святы жыццёвага бязмежжа» (П. Яварав) і веры ў часіну «вялікага смутку па радасці светлай» (Д. Дэбелянав). Антыномы — рэальнасць і сон, мара і ілюзія, святло і цемра — былі для іх тымі вытокамі і складнікамі, што нарадзілі такія шэдэўры, як «Армяне» або «Смерць» Яварава, «Ахвярапрынашэнне» або «Ціхая перамога» Дэбелянава. Яны, як і многія іншыя вершы, у скарбонцы ўсяго беларускіх перакладаў, дзяячуючы галоўным чынам В. Сахарчуку.

Бадай, ніхто так не пранікае разумам і сэрцам у верш, не «абмацвае» яго да костачкі (да коскі), як перакладчык. Для гэтага трэба дасканала, да нюансаў ведаць мову арыгінала, успрымаць напісане на ёй у кантэксле ўсёй творчасці паэта, ягонага лёсу — і быў адразу ў трох іпастасях — і чытачом, і крытыкам, і аўтарам (саўтарам). Сярод тых, хто імкнуўся і ѹмкнецца да такога ідэалу, нямала айчынных перакладчыкаў. Імя Васіля Сахарчука — у іх шэрагу.

ЛЕКТОРЫ

ПРЫСТУПКІ ДА ПЕРАКЛАДУ

Васіль САХАРЧУК

Што такое пераклад?

Узнаўленне духу твора

сродкамі роднай мовы.

Разбурэнне твора [...]

дзеля яго перастварэння.

Перасяленне твора ў іншую
моўную стыхію. Новабудоўля.

Значыць, перакладчык

— таленавіты майстру,

які па-мастацку, віртуозна

валодае ўсімі будаўнічымі

спецыяльнасцямі? Так і

не зусім так, ён не проста

будаўнік, а творца, які будзе

новы дом паводле гатовага
праекта, бо перавезці будынак
не дазваляе моўная мяжа.

Праца перакладчыка зневажне сапраўды нагадвае працу будаўніка. Адзін бярэ бервяно за бервяном, другі — слова за словам. Толькі адзін працуе рукамі і галавой, другі — сэрцам і розумам. Аснова іх дзейнасці, безумоўна, — сумленныя адносіны да працы, павага да аўтара — твора — праекта, абавязак перад аўтрам — чытаем — навасёлам.

З чаго пачынаецца пераклад таго ці іншага аўтара, маю на ўвазе перш за ёсць паэта, паколькі я перакладаю толькі пазіцію? З ведання (выучэння) не толькі яго творчасці і ідэйна-мастацкіх пошукаў, яго лёсу, жыцця, але і літаратуры, да якой гэтые паэты належыць. З захаплення гэтай літаратурай, з любові [да] яе, бо толькі любоў нараджает творцу, з ясна акрэсленых пазіцый (ідэйна-мастацкіх) перакладчыка, яго прафесійнай падрыхтоўкі, нарешице. Гэта, так сказаць, падмурак, зруб яго творчай дзейнасці, без гэтага нельга брацца за пераклад. [...] У гэтым я пераканаўся на ўласным вопыце. Падрыхтаваў некалькі падборак балгарскай пазіціі для «Далягліяды», а перакладаў ўвогуле з канца 1980 года, раней да перакладаў не звяртаўся.

«Далягліяды-83» надрукавалі 10 вершоў Хрыста Радзейскага. Гэта быў, па сутнасці, пачатак, хаця ў друку і да гэтага часу з'яўляліся падборкі балгарскіх паэтаў. Перакладамі Х. Радзейскага я цяпер не задаволены, бо дрэнна ведаў творчасць паэта, а балгарскую літаратуру — павархойна.

Для «Далягліяды-84» падрыхтаваў некалькі вершаў Пётра Явара. Чым больш чытаў пра яго, тым больш шліфаваў вершы. Гэтая работа працягваецца і цяпер — рыхтую книгу перакладаў паэта «Апалавы пярсцёнак», якая стаіць у выдавецкім плане на 1987г. (Зборнік «Апалавы пярсцёнак» выйшаў у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1988г. — Рэд.). Менавіта з Явара пачалося вывучэнне балгарской літаратуры. Боеў, а потым Явара і Вангераў аказаў найбольшы ўплыў на далейшае развіццё яе. Паэт пазнаеца ў агульным канспекте духоўнай і рэвалюцыйнай дзейнасці народа, яго гісторыі і культуры. Дарэчы, і цяпер не-

катыя вершы яго выклікаюць сумненне, асабліва «Две хубаві очі» (у перакладзе — «Вочы-прамяні»). Прыняў чацвёрты варыянт перакладу гэтага верша і адчуваю, што ён не ўдаўся.

П. Явараў — выключна музичны паэт. Трэба ўзірацца і ўслухоўвацца не праста ў кожны радок — у кожнае слова, у кожны гук. Дый увогуле гэта павінна быць адным з прынцыпаў перакладу. Узірацца, услухоўвацца ў слова, у гук, каб спасцігнуць дух твора і ўзнавіць яго. Безумоўна, пры перакладзе нешта і траціца, але страты дапускаюцца дзеля ўзнаўлення духу, менавіта духу твора.

Значыць, такі пераклад пачынаецца з захаплення перакладчыка. Без гэтага яму нельга садзіцца за свой рабочы стол.

Першай прыступкай да ўзнаўлення твора, які захапіў перакладчыка, і ён праста не можа, а то і не мае права не перакласці [...], становіцца высвятленне месца гэтага твора ў творчасці паэта, яго значэння для літаратуры ўвогуле, а затым высвятленне нюансаў тэксту і падтэксту. Словам, пачынаецца даследчыцкая дзейнасць перакладчыка.

Другой [...] прыступкай — аналіз формы, судносін паміж радкамі, словамі, гукамі.

Трэцій — узнаўленне твора ў роднай мове, якую ён [перакладчык], заўважыў, павінен ведаць дасканала.

Чацвёртый — параннанне ўзноўленага твора з арыгіналам, што павінна весці да стварэння варыянтага радкоў, строф, а то і ўсяго верша.

Пятай — выбар варыянта, які найбольш адпавядае арыгіналу, і шліфоўка яго.

Асаблівасць перакладчыцкай дзейнасці заключаецца ў tym, што яна дапускае існаванне некалькіх твораў, узноўленых новымі майстрамі. Не дзеля канкурэнцыі, вядома, а дзеля дакладнай передачы арыгінала, яго духу, што становіцца галоўным напісаным законам перакладчыка. [...]

Шмат спрэчак вядзеца пра падрадкоўнік. Існаванне яго звязана з tym, ведае ці не перакладчык мову арыгінала. Аднак і ў tym і ў другім выпадку пад-

Чытач перакладчыка любіць загадзя,
хаця можа не заўсёды цікавіцца яго імем.

І на гэта ёсць свае прычыны

радкоўнік робіцца — альбо на паперы, альбо ў свядомасці, у памяці. Лепш у памяці — гэта спрыяе больш жывому, творчаму падыходу да твора і ўзнаўленню яго. Па сутнасці, падрадкоўнік — справа перакладчыка. Але масцапікі твор — кветка, якая павінна заўсёды цвісці. Гербарый — самае непрадугледжанае сковішча для яе. Засушаную ружу можна паклассі ў гербарый, каб успамінаць яе водар. Арыгінал з пачатку да канца трэба тримаць, як ружу, якую ты разам з зямлём рагышу падарыць кахранай. Кветак з гербарыя кахраня не прымоюць, дый іх сорамна дарыць. Чытач патрэбны жывыя, а не засушаныя перакладныя творы. Ён гэта заўсёды гаворыць адкрыта, за што заслугоўвае павагі і любові.

Прыступкі, пра якія я згадаў, зразумела, умоўнасць. Але гэтыя моманты існуюць у перакладчыц-

ракладчык — творца. Не дай Бог ім перамяніцца ролямі. У цеслі мэта носіць чыста практычны характар. Ён узнаўляе дом на новым месцы, каб жыць у ім. Перакладчык узнаўляе твор, каб умацоўваць духоўныя сувязі народаў, іх літаратуру, таму ён выступае ў ролі духоўнага пасярэдніка збліжэння і ўзаемаага чачэння націў, місіянер дружбы і інтэрнацыональной сувязі народаў. Ён жыве не для сябе, а для народа.

Варыянтнасць перакладу [...]. Любы пераклад недастатковы, бо ён не лістраны адбітак арыгінала. Не дай Бог перакладчыку браць на дапамогу лістстра. У яго руках яно можа аказацца крыўым. І тады...

Ёсць вершы, нібыта напісаныя для перакладу, а ёсць і неперакладныя. У Яварава «Две хубаві очі». Нават назуву нельга перакласці так, каб не даць ёй іншыя адценне. Перакладзеш даслоўна — і атрымаеш амаль анатамічны выраз: два прыгожыя вокі. Паэзія назывы разбурана ўшчэнт. Значыць, яе трэба мяняць, сышодзячы са зместу верша, а ён таксама «неахвотна» кладзеца ў чужую для яго моўную стыхію.

Напачатку пайшлі варыянты назвы: «Яе вочы», дарэчы, у рускім перакладзе яна гучыць менавіта так — «Её глаза» (паміому не праста недакладна, але і дрэнна); першы варыянт адышоў сам — на змену прыйшло «Твае вочы» — не тое, затым «Як промні, твае вочы» — дакладней, але доўга, сінтаксічна абрываўшана, у арыгінале — святло, лёгкасць, музичнасць, як гэта перадаць? Паэт прызнаваўся, што вочы яго каханай, а ёй акурат прысвячаны верш, аблівалі яго, бы промні майскага сонца. Такім чынам, спыніўся на канчатковым і найбольш блізкім — «Вочы-прамяні».

Пераклад верша парадзіў 10 варыянтаў... Так, па сутнасці, трэба працаваць над кожным перакладам.

Вось ён, канчатковы варыянт, калі яго можна назваць дастатковым:

Вочы-прамяні

Два промні зязоўць у вачах тваіх.
Душа дзіцяці ў іх —
і песню ловіць слых.
Ні просьбы ў іх, ні абяцання ў іх...
Душа мая — маленне,
дзіця,
душа мая — маленне.

На ўзлёце ці ў падзенні
закрые іх назаўтра лёс
заслонай сораму і слёз.
Заслонай сораму і слёз
іх не закрые заўтра лёс
на ўзлёце і ў падзенні.

Душа мая — маленне,
дзіця,
душа мая — маленне.
Ні просьбы ў іх, ні абяцання ў іх...
Душа дзіцяці ў іх.
І песню ловіць слых.
Два промні зязоўць у вачах тваіх.

І ёсё-такі што такое пераклад? Параўнаў перакладчыка з будаўніком і задумаўся. З вясковым цеслем, напрыклад, усё зразумела. Скажам, паставіў ён дом у Брэсцкай вобласці, а з часам абставіны вымусілі яго пераезджаць у Мінскую. Разабраў ён яго, пранумараў бярвенні, пагрузіў і перавёз на новае месца жыхарства. Неўзабаве з гатовага будаўнічага матэрыялу паставіў той жа дом. Нешта, вядома, страшні, але гэта сутнасці не змяніла.

Перакладчык таксама разбирае твор, але не для таго, каб перавозіць у іншую моўную стыхію, а для таго, каб вывучыць яго ідэйна-мастацкую і вобразную структуру, карацей кажучы, каб на аснове гатовага праекта знайсці свае сродкі — гатовых не мае — і адбудаваць, узнавіць яго роднай мовай.

Падыход да справы ў будаўніка і перакладчыку не аднолькавы. Падабенства яго — чыста фармальнае. Цесля — рамеснік, пе-

10.03.1985–20.03.1985

З рукапіснага архіва аўтара.
Да друку падрыхтаваў Але́сь Каско

АГЛЯД

ПРАГА ВОЛЕВЫЯЎЛЕННЯ: «ДЗЕЯСЛОУ»-54

Легал

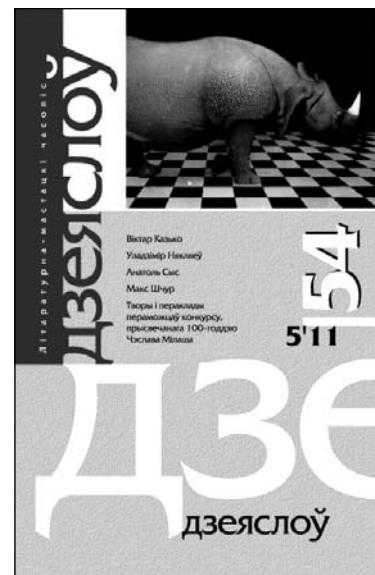
Прага свабоды, як унутранай, так і зневядшай, у чарговым нумары «Дзеяслова» вылуччая ў лепшых публікацыях часопіса.

Да прыкладу, Уладзімір Някляев (нізка вершаў «Лісты да Волі») прамаўляе з нутра сваёй Айчыны, прагнучы ўласнай зневядшай свабоды, а Макс Шчур (аповесць «Аўтсайдэр») адгукаеца з чужаземнага вонку, але прагне свабоды ўнутранай... Аднак тады як у Някляева, нават скрозь шчыліны турэмных укрыванняў, пра-свечвае падтэксты світальны прамень аптымізму, у Шчура, у фінале твора (пры ўдалым зняці героем вулічнай прасталыткі, каб нараэшце наталіць свой сексуальны пожад) герой сыходзяць у глыбокую бесправственасць начы...

Тры найбольш выбітныя творы нумара — цыкл аповедаў В. Казько «Пра Моцю», нізка вершаў Уладзіміра Някляева «Лісты да Волі» і аповесць Макса Шчура «Аўтсайдэр».

Порцыя даволі вясёльх (з сур'ённым падтэкстам) апавядання Віктара Казько выклікае настальгію па краіне дзяцінства. Прыгоды хлапчуга Моці (Моні, Мацвеікі) даволі здзіўляючы, і, што важна, сучасныя. Пры чытанні раз-пораз успыльваюць асацыятыўныя вобразы з «Прыгоды Тома Соера» Марка Твена. Праўда, тое — парадынальнае — бачыцца як дзіўныя, застыглыя ў далёкім часе, заваконныя пейзажы з вакна хуткаснага цягніка. Ці не мог бы сённяшні казъкоўскі Моці стаць для чытачоў своеасаблівым беларускім Томам Соерам? Пэўна мог бы, калі бы, скажам, гэты запамінальны тэкст пераўвасобіўся аўтарам у арыгінальны сцэнарый мультыплікацыінага фільма (а ў дадатак знайшліся б таленавіты рэжысёр і спонсар). Пасля ранейшых цяжкіх, падчас трагічна-пакутлівых, твораў Віктара Казько гэтыя яго тэксты — як глыток азону пасля гарачага задушлівага пераднавальнічнага ліпеньскага сонцастання. Сучасная Беларусь як радзіма новага беларуса праглядваеца ве ўсіх неймаверных сюжэтах, з якіх вынікае бесправственасць і наканаванасць яго чалавечай долі. И нездарма, відаць, аўтар (праз Моцю), разважаючы пра сталых людзей, задаеца зусім недзіцячым пытаннем: «Дзе і калі яны страцілі здзіўленне. Раздзяцінелі. Дзе і калі яны так паразумнелі, што назаўсёды страцілі, не, не толькі здзіўленне, а саму радасць здзіўляцца»... Ёсьць над чым задумацца. (Праўда, пры далейшай публікацыі шаноўнаму аўтару сям-там трэба пазбавіца стылявых агрэхаў і русізмаў, тыпу «кружка», «к вечару», «у тулу стэп»...)

Вершы Уладзіміра Някляева пазнавальнія не толькі сваёй «імяннай» задакументаванасцю» ахварна-змагарнага часу, але і стылістично-нязменнай пастановачнай тэатральнасцю дзеяния, голаса, жэсту — прасцей кажучы, прыналежнай яму ўнут-

ранай драматургіі. Лаканічнасць і афарыстычнасць твораў тонка прадуманая і вычувальна-выбаленая. Праўда, нельга адсланіцца ад думкі, што і тут паэт змагаеца з талентам з рэжымам, тады як насамрэч талент павінен змагаць паэта.

Хто ж мой вядок? Ен служка Бога, Ці служка д'ябла — мой вядок?

Не зважаючы на некаторую кан'юнктурнасць паводзін паэта, я заўжды быў і застаўся прыхільнікам паэзіі У. Някляева. Яго вершы заўсёды былі жывыя і жывучыя. У іх не было запраграмаванай паныласці, заняпаду і незваротнага песімізму. Вось і цяпер, патрапіўшы ў ахварыны задзэр дзеля святой ідэі, нягледзячы на жорсткі драматызм пазыў, ён не перастае высмоктваць з гэтай страшнай па сваёй сутнасці гісторыі паэтычны нектар для яе мастацкага ўласбління. Барацьба за нацыянальны ідэалы, змаганне за самога сябе для паэта Някляева — гэта адчайнікі спробы згарманізаваць паллярныя чорна-белыя светы.

Безумоўна, цяжка знайсці пазыў, а тым больш аптымістичныя настроі, сыходзячы з агульнага ўспрымання усяго цыкла гэтых вершаў, гэта як нельга нарадзіцца белым ад негрыянскага шлобу. Тому — Бог над усім. Не памятаю, каб ён так часта (і не думаю, што «всye»?) упамінаўся паэтам у іншых яго публікацыях ці кніжках.

*Пераступіўши праз парог
І ўбачыўши, што за парогам
Няма нічога, я бярог
Усё, пра што ў сумоў з Богам
Дамоўлена было, а Бог
За гэта ўсё
Мяне бярог.*

Сціслей і вытанчаней не скажаш. Але не быў бы то беларус, каб не пачаць наноў свой звычны колазварот жыцця, як толькі паслабее ўдаўка лёсу:

*I запарваеш гарбату
Мне сама,
Бо ўсё ж хата — гэта хата.
Не турма.*

Хочацца спадзявацца, што той запарны дымок над кубачкам будзе віща бясконца, нераўнучы як нітка нашай паднебнай вечнасці... Чалавече жыццё і высокая паэзія таго вартыя.

Аповесць Макса Шчура «Аўтсайдэр», шчыра скажу, чыталася мной з большым імпэтом, чым астатнія тэксты часопіса, у тым ліку і ўжо вышэй упомненныя. Змрочна-зляжалая, густая, з прэлым пахам дэкадэнцкая проза ўжо даволі вядомага аўтара стамяне, але не адпускае чытача невядома якім чынам нарастоўчай спагадай да беспрытульнага, зняверанага і абыякавага героя, які спадзяеца не так на сябе, як на нейкі пуд...

Мяне не асабліва ўразілі раней прачытаныя празаічныя тэксты М. Шчура, а вось гэты забраў (можа, таму, што ён пэўным чынам уласна ім перажыты). Зрэшты, чытаячы, я ўвесі час не выпускаю з галавы недзе некалі вычытанае і ўпадабанае мной выслоўе: «пишут от побуждения и увлечения, а не от принуждения и необходимости». Магчыма адсюль і вынікае маё чытаткае стаўленне да прозы гэтага літаратара. У кароткай аповесці ім падвяргаецца падрабязнаму псіхалагічнаму аналізу адзін дзень «беглага эмігранта» ў чужаземным Месце. И хоць герой кажа: «Пастанаўляю, што ў рамане не будзе нікага Места, я выкрасліваю яго з плану і з паміні: надоўга, назусім. Ніякіх хронікаў штодзённасці, споведзяй, ляментызаціі». Пісаць пра што заўгодна, толькі не пра той здзек, што адбываецца вакол мяне і са мною. Знікнуць, уцячы з гэтага банальнаага свету, дзе няма нічога герайчнага, і дзе толькі цяпер я напоўніцца адчуваю сябе самым нікчэмным і прыніканым чалавекам, тым, кім я ёсць насамрэч: паразітам і дармаедам без усякіх перспектываў...». Жорсткая «самакрытычная» характарыстыка. Але і пэўны спадзеў у гэтай самнамбулістычнай прастрацыі тэкста з яго аморфна-бясконцым одумам таксама ёсць і ён пасвойму адпаведны спадзевам і думкам тых безыменных герояў, што засталіся тут...

Вартыя чытаткай увагі і напісаныя з густам — жывы і займальна — успаміны вядомага журналіста і сатырыка Алеся Усені. Яго запісы, заснаваныя на дакументе чалавечай паміні, сваім шчырым ненавязлівым сан-

*Але не быў бы то беларус, каб не пачаць наноў
свой звычны колазварот жыцця, як толькі паслабее
ўдаўка лёсу*

да, як самога сябе. И добра, што некаторыя з нас яшчэ рупицца пакінуць (хоць на паперы) сляды той памяці для нашчадкаў. Нехта можа запярэчыць майму станоўчаму стаўленню да гэтых тэкстаў, маўляў, праставата напісана... Дык аўтар і прэтэндуе ўсяго толькі на свайго чытача, а не на нобелеўскую прэмію...

Чытач не павінен прамінуць і нечаканую публікацию з астрога праваабаронцы і літаратуразнаўцы Алеся Бяляцкага «Сардечная мова нябёсаў» (невядомыя вершы Анатоля Сыса). Вядомы палітычны і грамадскі дзеяч дзеліца ўспамінамі пра асобныя моманты жыцця «выклятага» паэта, а таксама з дзесяткамі невядомых і недрукаваных дагэтуль вершаў і перакладаў А. Сыса. Раю пачыташь.

Варта ўважіць прыгледзенца і да стракатай і аб'ёмнай выбаркі лепшых твораў маладых аўтараў, што вылучаны журы з дасланых на конкурс, адвешчаны беларускім ПЭН-цэнтрам да 100-годдзя з дня нараджэння лаўрэата Нобелеўскай прэміі Чэслава Мілаша, каб раптам здзіўлена запыніцца на нізы вершаў Асі Волкавай... Адметны пераклад прозы нідерландскага пісьменніка Тона Толегена («Ад усяго сэрца», святочныя апавяданні пра жывёлаў) зроблены Ганнай Янкутай. Агулам змешчаны тэксты 35 паэтаў, празаікаў і перакладчыкаў са 136, што бралі ўдзел у гэтым конкурсе. З задавальненнем адзначы, што ёсць таленавітая змена ў нацыянальнай літаратуре. Праўда, склалася ўражанне, што шмат якіх падборкі маглі бы быць карацейшымі. Таму завяршу агляд канкурсантаў напаўіранічнай цытатай з верша ўпомненай вышэй А. Волкавай:

*Адно паэты, ад Байрана
I да апошняга жылога
постмадэрніста,
Пахнуць дымам i пацалункі іх
Горкія на смак,
Bo паліць яны бесправудна.
I той самай запалкай
Пакідаюць папялішчы рукапісай.*

Прыцягне да сябе ўвагу і кароткая, але выдатна напісаная, «Сечка-15» Андрэя Федарэнкі.

Даўно заўважана, што поблізнае дыханне «великого и могучего» не дае Андрэю Міхайлавічу спакою, як і яго заўсёднія літаратурныя «апаненты» — Л. Талстой, А. Чэхоў... Я. Брыль і В. Быкаў. (Якія пары для духоўнага двубою!) И яшчэ: аўтар, мабыць, разлічваў на шырокі публічны рэзананс працытаванага пасліскі пасквіля, накіраванага «невядомым даносчыкам» на адрас Адміністрацыі Прэзідэнта, у якім спляжаны ідэалагічны ўхіл публікацый часопіса «Маладосць», у тым ліку аповеда «Уночы» самога А. Федарэнкі. Канечне, «какая гадость, эта ваша заливная рыба!», але ж ці навіна гэта сёння ў нашай

дзяржаве і ў літаратуры ў прыватнасці?!

Апроч гэтых, бегла разгледжаных мной твораў, у часопісе змешчаны чытэльнае, але відочна падагнанае пад злабадзеннью тэматыку, алавяданне Віктара Сазонава «Залік па ЧэДзГэ», увогуле дабротныя вершаваныя нізкі паэта Ігара Сідарука, Алеся Аркуша і Эдуарда Дубянецкага ды ўжо звычны для творчасці паэтикаў Светлагорска Соф'і Шах вянок санетаў, да пачатку да канца прадзымуты скразняком жыццёвых акаўніцасцяў, мо таму так і называеца — «Вечер».

Публікецца чарговая порція дзённікаў старонак Ніла Гілевіча «Год дзвеяноста восьмы», дзе, на мой погляд, для супераждыўнага ўспрымання запісаў чытаком аўтару трэба было б зменыць перавагу ўласнай нязломнай праваты і дадаць хаця б трохі крошак іранічнай (а Гілевіч гэта ўмее!) самакрытычнай. Але ўсё адно, дужа цікава «вярнуцца» ў канец дзвеяностых, калі яшчэ песімізм і пафігізм дарэшты не паралізавалі грамадска-нацыянальную свядомасць большасці беларускага электрата.

Працягваеца публікацыя «кінадраматургічнага лёсу Васіля Быкава» яго даследчыкам і «збральнікам» Сяргеем Шапранам. Літаратуразнаўца Ануаль Трафімчык друкуе артыкул пра няпросты ўзаемадносіны Якуба Коласа і Панцеляймона Панамарэнкі. Алеся Гібоўскі разважае над «парадоксамі геапалітыкі» («другая сусветная вайна і Беларусь»). Доктар філагогіі Іван Лепешаў «выдае на гара» рэпліку адносна напісання прыназоўнікаў «у» і «на» ў дачыненні Беларусі як дзяржавы і пэўнай адміністрацыйнай адзінкі. Аўтар гэтага агляду (Легал) паспрабаваў упісаць «у вечны кантэкт нацыянальной літаратуры» юбіляра (80 гадоў, яшчэ раз сардечна віншую!) знанага паэта Анатоля Вярцінскага. Журналістка Кацярына Безмацерных жыве і актуальна гутарыць з мастакамі Аленай Бараноўскай і Віталём Герасімавым.

Гэтым разам заўважны раздзел крэтыкі. Павел Абрамовіч друкуе частку сваёй будучай, пакуль недапісанай, кнігі. И хуткае выданне тэкстаў даравітага літаратара бачыцца істотным і, што важна, чытэльна-палемічным. Крэтык Ірына Шаўлякова публікуе разгорнутую рэцензію на новую кнігу Алы Сямёновай «У святой краіне выгнання...». Афарыст Алег Аблажэй лаканічна адгукаеца на кніжку для дзяцей Сержку Вітушку «Дзін-дзілін: пара гуляць у казкі».

Завяршае публікацыі нумара рубрика «Дзеялісці» з анатычнай кніжных навінкам, што выйшлі апошнім часам у недзяржавных выдавецтвах. Увага! Падпісчыкам «Дзеяслова» прыкладваеца да нумара аўдыёдыск з дакументальнай стужкай пра змагарную айчынную паэту Ларысу Геніюш.

Словам, тэкстай хопіць на ўсе густы. Таму, спадарства, актыўней далучайцца да беларускага пісьменства, «каб не страціць святое штосяці».

ПАЛІЦА

Барадулін Рыгор. *Anima: вершы.*
— Мінск: Рым.-Катал. парофія св.
Сымона і св. Алены, 2011. — 452 с. +
22 с. укл.

А n i m a — па-латыні «душа». Душа вечная, бо яна ўдыхнута ў чалавека Усявышнім. Душа, дух, дыханне. Усё з душой живое, без души мёртвае. У кнізе сабраны кананічныя малітвы ў пазырчай інтэрпрэтацыі аўтара, біблейскія балады, псалмы, вершы-малітвы, а таксама вершы пра сэнс жыцця, пра вялікую любоў да бацькі, маці, роднай зямлі. «Anima» — раздум творцы пра сутнасць жыцця, спроба сам-насам пагутарыць з Нябесамі.

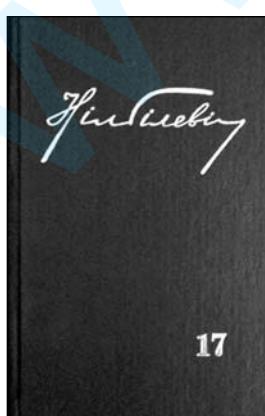
Барадулін Рыгор. *Толькі б яўрэі былі!..: кніга павагі і сяброўства.*
Склад. Н. Давыдзенкі, прадм. В. Нікіфаровіча; заўв. І. Сляпавіча.
— Мінск: Кнігазбор, 2011. — 244 с.

Кніга народнага паэта Беларусі Рыгера Барадуліна, як заўсёды, незвычайная, змястоўная. Яе складі артыкулы і успаміны пра знаных дзеячаў яўрыйскай культуры, пераклады паэзіі Х.-Н. Бяліка, М. Надзіра, М. Шагала, І. Харыка, Х. Мальцінскага, Р. Рэлеса і многіх іншых.

Аснова заключнага раздзела — вершы, прысвечаныя яўрэйскім святыням, а таксама вершы і дарчыя надпісы (захаваныя ў рабочых блакнотах) творцам, блізкім сябрам і калегам: Н. Кісліку, А. Дракахрусту, Я. і М. Серперам, В. Нікіфаровічу, Б. Забораву, Д. Сімановічу і інш., асабліва кранальныя сваёй журбою і вясёлай пышчотай.

Гілевіч Ніл. *Збор твораў у 23 тамах.*
Том 17. Паэты і пісьменнікі замежных
краін: штрыхі да партрэтаву, эсэ,
эцюды, абразкі. — Мінск, 2011.
— 568 с.

У 17 том збора твораў народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча ўвайшлі эсэ пра паэтаў і пісьменнікаў Pacii (А. Пушкіна, Ул. Маякоўскага, С. Ясеніна, А. Твардоўскага і інш.), Украіны (Т. Шаўчэнку, І. Франко, П. Тычыну і інш.), літаратурна-крытычныя эцюды пра белгарскіх паэтаў, а таксама эсэ пра пісьменнікаў іншых краін свету.

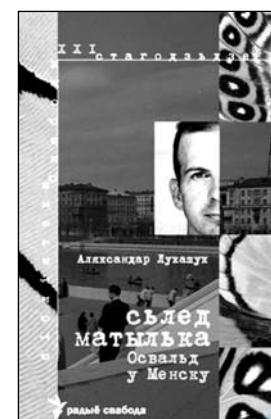
Гілевіч Ніл. *Збор твораў у 23 тамах.*
Том 20: фалькларыстыка. — Мінск,
2011. — 496 с.

«Песенны фальклор паўднёвых і заходніх славян», а таксама артыкулы, рэцензіі, матэрыялы для лекцый.

Лукашук Аляксандр. *Сълед матылька.*
Освальд у Менску. (Бібліятэка
Свабоды. XXI стагодзьдзе.) — Радыё
Свабодная Еўропа / Радыё Свабода,
2011. —

390 с.: іл.

ЗША Джона Кэнэдзі. Разам з tym гэта дакументальная падарожжа ў Менск 1960-х.

Лыч Леанід. *Нацыянальна-культурнае
жыццё на Беларусі ў часы вайны
(1941–1944 гг.)* — Вільня: Наша
будучыня, 2011. — 332 с.: іл.
— («Неизвестная история»)

У 17 том збора твораў народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча ўвайшлі эсэ пра паэтаў і пісьменнікаў Pacii (А. Пушкіна, Ул. Маякоўскага, С. Ясеніна, А. Твардоўскага і інш.), Украіны (Т. Шаўчэнку, І. Франко, П. Тычыну і інш.), літаратурна-крытычныя эцюды пра белгарскіх паэтаў, а таксама эсэ пра пісьменнікаў іншых краін свету.

Мілаш Чэслаў. Даліна Ісы; пер. з
пол. Марыі Пушкінай; Нобелеўская
лекцыя; пер. з польскай Яўгена Бурага.
— Мінск: Логвінаў, 2011. — 376 с.

Кнігу склалі «Гутаркі пра апавядальніка і мудраслоўныя жанры беларускага фальклору», даследаванні «Паэтыка беларускіх загадак», навукова-папулярныя нарысы

не, «вялікая вандроўка па краіне памяці».

Яна напісаныя Мілашамі ў эміграцыі і апублікаваныя ў Парыжы ў 1955 годзе.

Апавядае пра хлопца Томіка, які толькі ўваходзіць у дарослае жыццё.

Падзеі разгротваюцца пасля першай сусветнай вайны, у Літве, на берагах ракі Нявежы, якая атрымала ад аўтара літаратурнае імя Ica. У якасці дадатка друкуюцца «Нобелеўская лекцыя» Чэслава Мілаша.

Гудрун Паэтэванг
ХМАРА
Ціпер мы не можам сказаць, што пісця не ведаю.

тастычная гісторыя пра жудасную ядзерную катасрофу на адной з АЭС у Германіі. Сярод бежанцаў аказаўся дзве дзяцей: дзяўчынка чатыроццаці гадоў і яе сямігадовы браткі. Іх бацькі

у ад'ездзе, таму дзеці рушылі ў цяжкае і небяспечнае падарожжа на роварах. Хлопчыкі гіне, дзяўчынка апраменьваецца...

Стагановіч Аляксандр. *Успаміны
пасла. Прадм. А. В. Пашкевіча;
камент. А. В. Пашкевіча, А. Э.
Гардзіенкі.* — Мінск: Лімарыус,
2011. — 270 с.: іл. — («Беларуская
мемуарная бібліятэка»)

Гэтай кнігай пачынае жыццё новая серыя, якая не мае аналага ў нашай краіне: «Беларуская мемуарная бібліятэка». Тут будуть сабраныя ўспаміны, дзённікі, эпістоляры, пакінутыя беларусамі або выхадцамі з беларускіх земляў, пра падзеі, што адбываліся ў Беларусі, у блізкім і далёкім замежжы цягам апошніх стагоддзяў. Ва ўспамінах пасла польскага Сейма Аляксандра Стагановіча, апрача палітычнай дзейнасці, знайшлі адлюстраванне іншыя перыяды яго біографіі: дзяцінства, маладосці, служба ў Францыі, дзейнасць падчас Другой сусветнай вайны і на эміграцыі. Храналагічна ўспаміны завяршаюцца канцом 1940-х гг. і даводзяцца да часу ад'езду аўтара за акіян.

Янушкевіч Яўстафій. *Успаміны
(1805–1831). Уклад., пер. з польскай
мовы, уступ. арт., камент., паказ. В.
В. Гарбачовай.* — Мінск: Лімарыус,
2011. — 256 с.: іл. — («Беларуская
мемуарная бібліятэка»)

Выданне ўяўляе сябе першую ў беларуска-польскай традыцыі публікацыю ўспамінаў слуцкага эмігранта 30-х гадоў XIX ст., выдаўца твораў Адама Міцкевіча, саванальніка Польскай друкарні і кнігарні ў Парыжы Яўстафія Янушкевіча (рукапіс захоўваецца ў Ягелонскай бібліятэцы (Кракаў, Польшча)). Тэкст друкуюцца ў перакладзе на сучасную беларускую мову і ў польскім арыгінале. Выданне разлічана на даследчыкаў, гісторыкаў і філолагаў, выкладчыкаў і студэнтаў ВНУ, краязнаўцаў, а таксама на ўсіх аматараў айчыннай гісторыі.

**Паўзэнг Гудрун. Хмара: раман. Пер.
з нямецкай Ул. Папковіч.** — Мінск:
Логвінаў, 2011. — 160 с.

Кніга была напісана аўтаркай пасля трагедыі ў Чарнобылі. Раман — фан-

► ПРЕМІІ

БУКЕР-2011

Букераўскую прэмію за 2011 год атрымаў брытанскі пісьменнік Джуліан Барнс — за раман «Адчуванне канца» («The Sense of an Ending»).

Ён уступіў у «літаратурны клуб», у якім значацца Салман Рушдзі, Бэн Окры, Айрыс Мердок, Кінгслі Эйміс, Роддзі Дойл ды іншыя літаратары, уганараваныя «Букерам».

«Рашэнне аб узнагароджанні прэміяй сёлета далося нялёгка», — прызналася падчас прэсавай канферэнцыі ў Лондане старшыня журы, экс-старшыня брытанскай выведкі MI-5 Стэла Рымінгтон. 150-сторонкавы раман Д. Барнса крытыкі назвалі «навэлай», і многія члены журы выступалі супраць пісьменніка.

Аднак «ні кроплі крыві на дыван не пралілося», запэўніла С. Рымінгтон. Паводле яе, усе члены журы засталіся задаволенныя вынікамі.

«Адчуванне канца» распавядае пра гісторыю звычайнага чалавека, імя якога Тоні і які аднойчы ўсвядоміць, што яго ўспаміны не такія праудападобныя, як яму здавалася раней. Як адзначыла С. Рымінгтон, каб адчуць усю красу рамана-навэлы, яго неабходна перачытаць некалькі разоў, і тады

адкрыцца велізарны пласт уточнай інфармацыі і паднамёкаў.

Брытанскі пісьменнік атрымае грашовую ўзнагароду ў памеры 50 тысячай фунтаў стэрлінгаў (каля 75 тысячай даляраў ЗША), яго

калегі па піары, якія ўвайшлі ў шорт-ліст прэміі, таксама атрымаюць грашовую ўзнагароду — у памеры 2,5 тысячай фунтаў.

Нагадаем, што летасць «Букерам» уганараваўся «габрэйскі Джэйн Осцін» Говард Джэйкабсан. Прэмія была прысуджаная яму за раман «Пытанне Фінклера». Твор прысвечаны лёсу габрэяў у Вялікабрытаніі. Пісьменнік закрануў і агульначалавечыя тэмы: пошуку кахання, здабыццё сяброўства і ўменне змірыцца з паразамі.

«У кнізе чорныя дзеци кідаюцца на пясок перад белымі дзецимі», — адзначыла яна, — Чытаючы кнігу свайму чорнаскураму пляменніку, гэты абзац я прапросту прапусціла». «Канечне, я б не стала асуджаць кнігу цалкам, наадварот, у ёй шмат пазытыўных месцаў, заднага боку, яна вельмі смешная, а, з другога, павучальная, бо ў ёй не толькі моцная герайня, але яна таксама выступае супраць кіраўніцтва дарослых і пратэстуе супраць гвалту над жывёламі — у кнізе вельмі добрая крытыка ўлады», — кажа актыўістка.

Дапамагчы даць рады з «сумненіўмі эпізодамі», на думку Вольрад, могуць зноскі ў новых выданнях «Піпі», якія патлумачаць кантэкст «расісцкіх выказванняў», каб з дзяцінства прывучыць дзяцей да жыцця ў мультыкультурным грамадстве. «Траціна дзяцей ва ўзросце да пяці гадоў з эмігранцкіх сем'яў. Выдаўцы ж думаюць, што толькі белыя жанчыны сяродняга класу купляюць гэтыя кнігі», — зазначае яна.

Кніга «Піпі Доўгаяпанчоха» вышла ў 1945 годзе ў Швецыі і хутка разляцелася па ўсім свете. На беларускую мову першую частку трэлогіі пра свавольную дзяўчынку Піпі ў 2008 годзе пераклаў Дзмітры Плакс.

Паводле замежных інфармацыйных крыніц падрыхтавала Юля Цімафеева

► РОЗГАЛАС

«ПІПІ» АБВІНАВАЦІЛІ Ў РАСІЗМЕ

Паводле нямецкага тэолага з асацыяцыі жанчын-евангелістак Эксе Вольрад, вядомая ва ўсім свете кніга «Піпі Доўгаяпанчоха» шведскай пісьменніцы Астрыд Ліндгрэн утрымлівае прыкметы расізму.

«Рэч не ў тым, што вобраз Піпі расісцкі, але ўсе тры кнігі трэлогіі ўтрымліваюць каланіяльныя расісцкія стэрэатыпы», — заяўляла Вольрад шведскай газете «The Local».

Выдаўцы памянялі ўжо тытул бацькі знакамітай дзяўчынкі з Негрыянскага караля Паўднёвага мора на Каала Паўднёвага. Але, па словах Вольрад, у кнізе яшчэ стае «праблемных месцаў».

ЛІТПРЕМІІ ФРАНЦЫ

2 лістапада сталі вядомыя ўладальнікі дзвюх прэстыжных французскіх прэміяў — Ганкураўская і прэміі Рэнадо.

Лаўрэатам Ганкураўской прэміі стаў 48-гадовы пісьменнік Алексіс Жэні (Alexis Jenni) за свой раман «Французскае мастацтва вайны» (L'Art français de la guerre). Раман выйшаў у выдавецтве Gallimard.

Гэта трэці раман Алексіса Жэні, настаўніка біялогіі з Ліона, хадзячы дэбютны з надрукаваных. Першую сваю кнігу аўтар не прапаноўваў да друку, другі ж яго твор выдаўцаў друкаваць адмовіліся. Сам сябе аўтар называе «нядзельным пісьменнікам», маючы на ўвазе свае спарадычныя заняткі літаратурай.

Паводле аўтара, праца над кнігай «Французскае мастацтва вайны» заняла ў яго пяць гадоў. На яе стварэнне Жэні часткова натхнілі дэбаты пра французскую нацыянальную ідэятычнасць, распачатыя ўрадам Нікаля Сарказі. Жэні меў на мэце справакаваць чытачоў на роздумы з гэтай нагоды. У

аснове кнігі — прыгоды, што разгортаюцца на фоне французскай ваеннай гісторыі падчас нямецкай акупацыі ў часы Другой сусветнай вайны, а таксама ў каланіяльнную эпоху ў Індакіта і Алжыры.

Яшчэ да перамогі ў Ганкураўской прэміі кніга прададлася накладам у 56 000 асобнікаў. Звычайны ж наклад для лаўрэатаў Ганкура — 400 000 асобнікаў. Хаця грашовы эквівалент прэміі зусім невялікі. Цяпер ён складае 10 ёура.

У сёлетні шорт-ліст прэміі таксама ўваішлі Сорж Шаландон (Sorj Chalandon) з раманам «Вяртанне ў Кілібэгс» (Retour à Killybegs), Кароль Марцінэс (Carole Martinez) з раманам «Маёнтак Мюрмюр» (Du Domaine des Murmures) і Ліянель Тру (Lyneon Trouillot) з раманам «Прыўкрасная любоў чалавечая» (La belle amour humaine).

Лаўрэатам другой літаратурнай прэміі Францыі, якую ўручану ў адзін дзень з Ганкураўскай, — прэміі Рэнадо — стаў Эмануэль Карэр з кнігай «Лімонаў» пра расійскага пісьменніка і палітыка Эдуарда Лімонава.

Біографічная кніга Карэра перамагла ў другім туры галаса-

Алексіс Жэні

► ЛІТКУХНЯ

НЕ КРАДЗІЦЕ — І БУДЪЦЕ ЗДАРОВЫ

Песню «Бывайце здаровы» беларускага паэта Адама Русака прысвойваў сабе Міхась Ісаакоўскі. І аўтар ведаў аб tym. А Саюз пісьменнікаў БССР адстойваў аўтарскія права беларуса!

«Бывайце здаровы» — народны шлягер, які ў розныя гады ўпрыгожваў рэпертуар Леаніда Ўцёсава, Ларысы Аляксандроўскай, Іосіфа Кабзона, Якава Навуменкі, Надзеі Мікуліч, ансамблю «Песняры». Спакойная, светлая, лірычна-танцавальная, народная — сёня песня з сямідзесяціпяцігадовай гісторыяй ведаюць малыя і дарослыя.

У далёкім 1936 годзе паэт, скрыпач і валтарніст з сяла Пясочнае Капыльскага раёна Адам Русак, саліст Ленінградскага сімфанічнага аркестра Малога опернага тэатра, напісаў некалькі знакамітых радкоў у лісце да маці... Крыху пазней на Адама набеглі ўспаміны аб родным краі, выдатных нівах

і палях, гасцінным народзе, і ён практыкую пачаты верш. Ісаак Любан, які разам з Русаком вучыўся ў Мінскім музычным тэхнікуме, патрапіўшы ў госці да сябра, прыгледзеўся да зграбных рыфмай. Маты́у на душэўныя чатырохрадкоў-пажаданні прыйшоў сам па сабе... Ад Адама Русака тэкт згэтаі песні запісаў, як згадвалася дачка паэта-песенніка Людміла Русак, Анатоль Астрэйка, рэдактар газеты «Слава працы».

...І песня стала фальклорнай. Неўзабаве быў апублікованы тэкст і пазначана аўтарства, а праз некаторы час «Бывайце здаровы» разышлася па ўсіх кутках вялікага СССР.

«Тата атрымаў ад Леаніда Ўцёсава ліст, у якім пісалася: «Паважаны Адам Герасімавіч! Вашу цудоўную песню «Бывайце здаровы» я пачаў спявачы ў 1938 годзе. Паспех быў велізарны. Як ні дзіўна, яна гучала не толькі ў мірныя гады, але і на фронце, дзе мы ўспівали, выклікаючы ў байкоў радасную ўсмешку і падсязку за настрымны аптымізм гэтай

песні», — распавяяла Людміла Русак, дачка паэта-песенніка.

Альянтніцца ў руках паэта Міхася Ісаакоўскага, аўтара «Катошы», «Снова замерло ўсё до рассвета», «Ой, цветёт колина...», песня здабыла другое, расійскае, жыццё: была названая «Пожелание», а аўтарам тэкста пачаў значыцца... Ісаакоўскі.

У саракавым годзе Саюз пісьменнікаў БССР вырашыў адстаяць аўтарскія права Адама Русака і напісаў афіцыйны ліст перакладчыку.

«Саюз пісьменнікаў атрымаў афіцыйны адказ ад Міхася Ісаакоўскага, у якім ён выбачаецца за тое, што не ведаў, што ў песні ёсьць аўтар, і авабязвяца больш не друкаў песню пад сваім прозвішчам», — згадала Людміла Русак.

Слова вялікі расійскі паэт не стрымаў... У паслявеннія гады ў сям'ю Русакоў з Масквы патрапіла выдатна аформленая брашура «Бывайце здаровы», і аўтарам значыцца зноў... Міхась Ісаакоўскі.

Н. К.

Эмануэль Карэр

вання раман Сільвена Тэсона «У сіберскіх лясах» з шасцю галасамі журы супраць чатырох.

Падчас напісання твора Карэр, продкі якога эмігравалі ў Францыю з Расіі пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі, спецыяльна прыязджаяў у Москву і сустракаўся з героям сваёй кнігі.

«Ён (Лімонаў) глядзіць на сябе як на героя, яго можна называць нягоднікам. Але ся свайго боку я не спяшаюся з вынікамі і ацэнкамі», — адзначыў Карэр.

Сам жа Лімонаў у сваім блогу пазытыўна ацаніў працу пісьменніка. Стадленне да сябе з боку аўтара кнігі «Лімонаў» ахарактарызаваў так: «Часам прыязна, часам варожа. Адчуваецца, што аўтар інтэлектуал і буржуа».

Гэта не першая біяграфічная кніга Эмануэля Карэра. Раней ён выдаў біяграфію амерыканскага пісьменніка Філіпа Дзіка «Я жыву, гэта вы памерлі». Нагаў жа яго кнігі перакладзеныя больш чым на 20 моваў свету.

Прэмія Рэнадо (або прэмія Тэафраста Рэнадо) — літаратурная прэмія, заснаваная ў 1926 годзе дзесяццю французскімі журналістамі і літакрытыкамі, якія чакалі вынікаў амбэркаўнія Ганкураўскай прэміі. Лічыцца, што прэмія Рэнадо стала своеасаблівым дадаткам да Ганкураўскай. Па традыцыі абедзве прэміі ўручаліся ў адзін дзень, у першы аўтарак лістапада.